

Міністерство освіти і науки України

Луцький національний технічний університет

(повне найменування закладу вищої освіти)

Факультет бізнесу та права

(повне найменування факультету)

Кафедра міжнародних економічних відносин

(повне найменування кафедри)

**КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
ЗА СТУПЕНЕМ ВИЩОЇ ОСВІТИ «МАГІСТР»**

**ОФШОРНІ ЦЕНТРИ СВІТУ ЯК ІНСТРУМЕНТ
ВПЛИВУ НА МІЖНАРОДНУ ІНВЕСТИЦІЙНУ
ДІЯЛЬНІСТЬ**

спеціальність 292 Міжнародні економічні відносини

(шифр і назва спеціальності)

освітня програма Міжнародні економічні відносини

(назва освітньої програми)

Виконав: здобувач вищої освіти
групи МЕВмз-21
Кулик Ольга Сергіївна

(підпис)

Керівник:
к.е.н., доцент
Зелінська Ольга Миколаївна

(підпис)

Кваліфікаційну роботу
допущено до захисту
«__» _____ 2024 р.
Гарант освітньої програми:
к.е.н., доцент
Галазюк Наталія Миколаївна

(підпис)

Луцьк – 2024 року

ЛУЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет	бізнесу та права
Кафедра	міжнародних економічних відносин
Ступінь вищої освіти	другий (магістерський)
Галузь знань	29 Міжнародні відносини
Спеціальність	292 Міжнародні економічні відносини
Освітня програма	Міжнародні економічні відносини

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри міжнародних економічних відносин _____ к.е.н., доцент Олена БАУЛА
« _____ » _____ 2024 року

ЗАВДАННЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ ЗДОБУВАЧУ ВИЩОЇ ОСВІТИ Кулик Ользі Сергіївній

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема кваліфікаційної роботи Офшорні центри світу як інструмент впливу на міжнародну інвестиційну діяльність

Керівник роботи к.е.н., доцент Зелінська Ольга Миколаївна
(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом закладу вищої освіти від «30» грудня 2023р. № 453/01-02

2. Строк подання здобувачем вищої освіти кваліфікаційної роботи «б» грудня 2024 р.

3. Вихідні дані до роботи: законодавчо-нормативні акти України та офіційні дані відповідних міжнародних організацій, дані Державної служби статистики, доповіді провідних дослідницьких центрів, вітчизняні та зарубіжні наукові джерела та періодичні видання, у сфері міграції капіталу.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити):

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ОФШОРНИХ ЦЕНТРІВ. 1.1. Сутнісна характеристика та класифікація офшорних центрів 1.2. Роль офшорів у міжнародному русі капіталу 1.3. Особливості регулювання офшорами на міжнародному рівні РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СТАНУ ТА ТЕНДЕНЦІЙ ВПЛИВУ ОФШОРНИХ ЗОН НА МІЖНАРОДНУ ІНВЕСТИЦІЙНУ ДІЯЛЬНІСТЬ 2.1 Діяльність провідних офшорних центрів світу 2.2. Вплив офшорних механізмів на міжнародну інвестиційну діяльність 2.3. Аналіз тенденцій вітчизняної інвестиційної діяльності в системі офшорних юрисдикцій РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ ВИКЛИКІВ ВЕДЕННЯ ОФШОРНОГО БІЗНЕСУ 3.1. Світовий досвід боротьби з офшорними юрисдикціями та перспективи його реалізації. 3.2. Шляхи подолання викликів, що створює «відтік» коштів в офшорні центри з України. ВИСНОВКИ

5. Перелік графічного (ілюстрованого) матеріалу: Лист 1. Мета, завдання, об'єкт та предмет дослідження. Лист 2. Визначення сутності поняття «офшорні зони» різними науковцями. Лист 3. Класифікація ОФЦ за функціональним призначенням. Лист 4. Вплив офшорів на міжнародний рух фінансового капіталу. Лист 5. Класифікація офшорних юрисдикцій від організацій FATF та OECD. Лист 6. Топ 10 країн для офшорних банківських операцій. Лист 7. Класифікація країн за показником FSI в 2022 році. Лист 8. Індекс фінансової таємниці. Лист 9. Матриця офшорних інвестицій, у % від накопичених світових обсягів ПІІ. Лист 10. Притік ПІІ до деяких субрегіонів світу 2021-2023рр., млрд. дол. США. Лист 11. Рівень

офшоризації економіки України та інших країн світу. Лист 12. Частка прямих приватних інвестицій виведених у офшори, 2022р. Лист 13. Втрати українського бюджету через використання офшорів, у %. Лист 14. Динаміка інвестицій в Україну та з України за 2019–2023рр., (млн дол. США). Лист 15. Перспективні напрями деофшоризації української економіки. Лист 16. Висновки.

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис	
		завдання видав	завдання прийняв
<i>Теоретичний розділ</i>	доцент Зелінська О.М.		
<i>Аналітичний розділ</i>	доцент Зелінська О.М.		
<i>Проектний розділ</i>	доцент Зелінська О.М.		
<i>Висновки</i>	доцент Зелінська О.М.		
<i>Нормоконтроль</i>	доцент Зелінська О.М.		

7. Дата видачі завдання 04.01.2023 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи магістра	Термін виконання етапів кваліфікаційної роботи магістра	Примітка
1	<i>Обґрунтування теми</i>	<i>до 28.12.2023</i>	<i>виконано</i>
2	<i>Огляд літератури із досліджуваної проблеми</i>	<i>до 15.06.2024</i>	<i>виконано</i>
3	<i>Теоретичний розділ</i>	<i>до 03.09.2024</i>	<i>виконано</i>
4	<i>Аналітичний розділ</i>	<i>до 28.09.2024</i>	<i>виконано</i>
5	<i>Проектний розділ</i>	<i>до 01.11.2024</i>	<i>виконано</i>
6	<i>Висновки</i>	<i>до 07.11.2024</i>	<i>виконано</i>
7	<i>Формування списку використаних джерел</i>	<i>до 09.11.2024</i>	<i>виконано</i>
8	<i>Формування додатків</i>	<i>до 12.11.2024</i>	<i>виконано</i>
9	<i>Оформлення ілюстративного матеріалу</i>	<i>до 19.11.2024</i>	<i>виконано</i>
10	<i>Попередній захист кваліфікаційної роботи магістра</i>	<i>до 20.11.2024</i>	<i>виконано</i>
11	<i>Нормоконтроль</i>	<i>до 27.11.2024</i>	<i>виконано</i>
12	<i>Інструментальна перевірка на академічний плагіат</i>	<i>до 03.12.2024</i>	<i>виконано</i>
13	<i>Представлення кваліфікаційної роботи магістра до захисту</i>	<i>до 06.12.2024</i>	<i>виконано</i>

Здобувач вищої освіти

(підпис)

Кулик О.С.

(прізвище та ініціали)

Керівник кваліфікаційної роботи

(підпис)

Зелінська О.М.

(прізвище та ініціали)

АНОТАЦІЯ

Кулик О.С. Офшорні центри світу як інструмент впливу на міжнародну інвестиційну діяльність. Рукопис.

Кваліфікаційна робота магістра ОПП «Міжнародні економічні відносини» спеціальності 292 Міжнародні економічні відносини. Луцький національний технічний університет. Луцьк, 2024.

У магістерській роботі досліджено теоретико-концептуальні засади функціонування офшорних центрів, зокрема: розглянуто сутнісну характеристику та класифікацію офшорних центрів; досліджено роль офшорів у міжнародному русі капіталу; охарактеризовано особливості регулювання офшорами на міжнародному рівні. Здійснено аналіз стану та тенденцій впливу офшорних зон на міжнародну інвестиційну діяльність, в тому числі проаналізовано діяльність провідних офшорних центрів світу; здійснено оцінку впливу офшорних механізмів на міжнародну інвестиційну діяльність; проведено аналіз тенденцій вітчизняної інвестиційної діяльності в системі офшорних юрисдикцій. Окреслено шляхи подолання викликів ведення офшорного бізнесу, а саме: розглянуто можливість імплементації світового досвіду боротьби з офшорними юрисдикціями в українських реаліях; наведено шляхи подолання викликів, що створює «відтік» коштів в офшорні центри з України.

Метою магістерської роботи є дослідження діяльності офшорних центрів в системі міжнародної інвестиційної діяльності та розробка перспективних напрямів деофшоризації української економіки для досягнення фінансово-економічної стабільності держави.

Об'єктом дослідження є сучасний розвиток світових офшорних центрів.

Предметом дослідження є сукупність теоретико-прикладних аспектів, що визначають функціонування офшорних центрів та визначення способів подолання негативних наслідків від міграції капіталу до них.

У процесі дослідження використовувались загальноекономічні та спеціальні наукові методи, а саме: логічний і теоретичний (для теоретичного обґрунтування аспектів розвитку і діяльності офшорних центрів), статистичний аналіз та синтез (в процесі дослідження привабливості регіонів світу для офшорної діяльності), економіко-математичні методи (при оцінці збитків від експорту капіталу до офшорної зони) тощо.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає в тому, що окреслені та обґрунтовані в кваліфікаційній роботі магістра наукові пропозиції щодо ключових напрямків трансформації українського бізнесу в системі офшорних зон, можуть служити методологічною та практичною базою для визначення інструментів та цілей розвитку підприємництва в Україні; формування торговельної політики України; економічної та аналітичної роботи Міністерства економіки України, Департаменту економічного розвитку і торгівлі та у безпосередній роботі державних інституцій та підприємств що працюють як в Україні так і за межами.

Ключові слова: офшор, офшоризація, легалізація незаконних доходів, ухилення від сплати податків, інвестиційна діяльність.

ANNOTATION

Kulyk O.S. Offshore centers of the world as a tool for influencing international investment activity. Manuscript.

Qualification work of the OPP «International Economic Relations» specialty 292 International Economic Relations. Lutsk National Technical University. Lutsk, 2024.

The master's work examines the theoretical and conceptual principles of the functioning of offshore centers, in particular: the essential characteristics and classification of offshore centers are considered; the role of offshores in the international movement of capital is investigated; the features of regulation by offshores at the international level are characterized. An analysis of the state and trends of the influence of offshore zones on international investment activity is carried out, including the analysis of the activities of the leading offshore centers of the world; an assessment of the influence of offshore mechanisms on international investment activity is carried out; an analysis of the trends of domestic investment activity in the system of offshore jurisdictions is carried out. Ways to overcome the challenges of conducting offshore business are outlined, namely: the possibility of implementing world experience in combating offshore jurisdictions in Ukrainian realities is considered; ways to overcome challenges that create an "outflow" of funds to offshore centers from Ukraine are given.

The purpose of the master's thesis is to study the activities of offshore centers in the system of international investment activity and develop promising directions for de-offshoring the Ukrainian economy to achieve financial and economic stability of the state.

The object of the study is the modern development of global offshore centers.

The subject of the study is a set of theoretical and applied aspects that determine the functioning of offshore centers and determine ways to overcome the negative consequences of capital migration to them.

In the process of research, general economic and special scientific methods were used, namely: logical and theoretical (for theoretical substantiation of aspects of the development and activity of offshore centers), statistical analysis and synthesis (in the process of studying the attractiveness of regions of the world for offshore activity), economic and mathematical methods (when assessing losses from capital exports to the offshore zone), etc.

The practical significance of the obtained research results lies in the fact that the scientific proposals outlined and substantiated in the master's qualification work on key areas of transformation of Ukrainian business in the system of offshore zones can serve as a methodological and practical basis for determining the tools and goals of entrepreneurship development in Ukraine; the formation of trade policy of Ukraine; economic and analytical work of the Ministry of Economy of Ukraine, the Department of Economic Development and Trade and in the direct work of state institutions and enterprises operating both in Ukraine and abroad.

Keywords: offshore, offshorization, legalization of illegal income, tax evasion, investment activity.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ ТА СКОРОЧЕНЬ	7
ВСТУП	8
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ОФШОРНИХ ЦЕНТРІВ	11
1.1. Сутнісна характеристика та класифікація офшорних центрів	11
1.2. Роль офшорів у міжнародному русі капіталу	18
1.3. Особливості регулювання офшорами на міжнародному рівні	23
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СТАНУ ТА ТЕНДЕНЦІЙ ВПЛИВУ ОФШОРНИХ ЗОН НА МІЖНАРОДНУ ІНВЕСТИЦІЙНУ ДІЯЛЬНІСТЬ	32
2.1. Діяльність провідних офшорних центрів світу	32
2.2. Вплив офшорних механізмів на міжнародну інвестиційну діяльність	40
2.3. Аналіз тенденцій вітчизняної інвестиційної діяльності в системі офшорних юрисдикцій	47
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ ВИКЛИКІВ ВЕДЕННЯ ОФШОРНОГО БІЗНЕСУ	54
3.1. Світовий досвід боротьби з офшорними юрисдикціями та перспективи його реалізації	54
3.2. Шляхи подолання викликів, що створює «відтік» коштів в офшорні центри з України	60
ВИСНОВКИ	67
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	70
ДОДАТКИ	75

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ ТА СКОРОЧЕНЬ

ОФЦ	Офшорний фінансовий центр
НТР	Науково технічна революція
МЕВ	Міжнародні економічні відносини
ПІ	Прямі іноземні інвестиції
ВВП	Валовий внутрішній продукт
ООН	Організація об'єднаних націй
НДДКР	Науково дослідні і дослідно-конструкторські роботи
ІТ	Інформаційні технології
ГІК	Глобальний індекс конкурентоспроможності
США	Сполучені штати Америки
ЄІТ	Європейське інноваційне табло
ЄС	Європейський Союз

ВСТУП

Посилення процесу глобалізації, міжнародної мегарегіоналізації та намагання інтегруватися у світову спільноту ставлять перед економічними суб'єктами завдання мінімізації втрат та ведення інвестиційної діяльності використовуючи як дочірні компанії, так і компанії, які між собою не пов'язані. Феноменом сучасної світової економіки є офшоринг, що викликаний прагненням знизити податкове навантаження, яке викликає зростання податкової асиметрії та деструктивних економічних змін. Зростаюча міграція фінансових ресурсів, спричинена посиленням темпів зростання міжнародного фінансового ринку, викликає необхідність формування сучасної системи транснаціональних фінансових зон, так званих офшорних центрів. Збільшення дохідності операцій з фінансовими ресурсами та розширення меж для руху фінансових активів призвело до посилення процесу залучення фінансової комунікації інституційних одиниць з метою скорочення питомої ваги податкових відрахувань у структурі доходів, отриманих через здійснення операцій з фінансовими ресурсами. Тому, в сучасних умовах, великого значення та значної актуальності набуває вивчення механізмів ухилення від сплати податків шляхом застосування офшорних центрів.

Дослідження питань використання офшорних центрів як механізмів ухилення від сплати податків набули значного висвітлення в працях зарубіжних та українських науковців, а саме: Косе Д., Вергун В.А., Ступницький О.І., Шабейкіна Я.А., James T.H., Smith, D., Henry J. S., Мамотенко Д. Ю., Лещенко Р. М., Юрчик Г.М., Гончарук О. М. та інших.

Актуальність питань, пов'язаних з офшорною діяльністю, для України та інших держав визначається масштабом шкоди, що наноситься державі та вироблення комплексних рішень даних питань з метою економічного розвитку. Наявність невирішених та поява нових проблем ускладнюють ситуацію із реалізацією економічної політики щодо протидії негативним викликам від офшорної діяльності як в Україні, так і в інших державах.

Метою магістерської роботи є дослідження діяльності офшорних центрів в системі міжнародної інвестиційної діяльності та розробка перспективних напрямів деофшоризації української економіки для досягнення фінансово-економічної стабільності держави.

Виходячи з мети нашого дослідження, в магістерській роботі поставлено наступні завдання:

- розглянути сутнісну характеристику та класифікацію офшорних центрів;
- дослідити роль офшорів у міжнародному русі капіталу;
- охарактеризувати особливості регулювання офшорами на міжнародному рівні;
- проаналізувати діяльність провідних офшорних центрів світу;
- оцінити вплив офшорних механізмів на міжнародну інвестиційну діяльність;
- провести аналіз тенденцій вітчизняної інвестиційної діяльності в системі офшорних юрисдикцій;
- розглянути можливість імплементації світового досвіду боротьби з офшорними юрисдикціями в українських реаліях;
- навести шляхи подолання викликів, що створює «відтік» коштів в офшорні центри з України.

Об'єктом дослідження є сучасний розвиток світових офшорних центрів.

Предметом дослідження є сукупність теоретико-прикладних аспектів, що визначають функціонування офшорних центрів та встановлення їх впливу на міжнародну інвестиційну діяльність.

Методологічною основою кваліфікаційної роботи складають положення економічної теорії, наукові дослідження вітчизняних і зарубіжних вчених-економістів з проблематики формування та функціонування офшорних центрів в системі МЄВ. У процесі дослідження використовувались загальноекономічні та спеціальні наукові методи, а саме: логічний і теоретичний (для теоретичного обґрунтування аспектів розвитку і діяльності офшорних центрів), статистичний аналіз та синтез (в процесі дослідження привабливості регіонів світу для

офшорної діяльності), економіко-математичні методи (при оцінці збитків від експорту капіталу до офшорної зони) тощо.

Інформаційною базою для написання магістерської роботи слугували навчальні посібники, статті іноземних та вітчизняних науковців, періодичні видання, електронні ресурси, щодо вивчення питань пов'язаних з офшорною діяльністю як в Україні, так і за кордоном.

У кваліфікаційній роботі магістра визначено теоретичні основи функціонування офшорних центрів в системі міжнародних відносин та наведено шляхи подолання викликів, що створює «відтік» коштів в офшорні центри з України.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає в тому, що окреслені та обґрунтовані в кваліфікаційній роботі магістра наукові пропозиції щодо ключових напрямків трансформації українського бізнесу в системі офшорних зон, можуть служити методологічною та практичною базою для визначення інструментів та цілей розвитку підприємництва в Україні; формування торговельної політики України; економічної та аналітичної роботи Міністерства економіки України, Департаменту економічного розвитку і торгівлі та у безпосередній роботі державних інституцій та підприємств що працюють як в Україні так і за межами.

Дипломна кваліфікаційна робота магістра складається з вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Обсяг роботи становить 75 сторінок друкованого тексту. Робота містить 6 рисунків, 12 таблиць та додатки. Список використаних джерел налічує 46 найменувань.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ОФШОРНИХ ЦЕНТРІВ

1.1. Сутнісна характеристика та класифікація офшорних центрів

За останні двадцять років світ перебуває під впливом глобалізації. Ринкова та економічна діяльність учасників ринку стає дедалі міжнародною і компанії працюють не лише для внутрішнього ринку. Досить часто підприємства стикаються з проблемою сильного податкового навантаження, а тому вони сплачують податки, намагаючись до мінімуму зменшити їх розмір, що є одним із способів створення офшорних компаній. Тому однією з сучасних характерних рис глобалізації є значний розвиток офшорних зон. Тенденції розвитку міжнародної бізнес-діяльності за останні кілька років створили передумови багатьом підприємствам для виходу на світові ринки. На практиці багато розвинених країн використовують у своїй роботі офшорні компанії.

Щорічно система налагоджених схем міжнародних офшорних зон дозволяє незаконно виводити великі суми коштів з фінансових систем кожної країни. Завдяки створенню офшорних юрисдикцій у глобальній економічній мережі існують так звані «податкові гавані», тобто зони, де капітал вільно оперує та приносить незаконні доходи своїм власникам.

Використання привілеїв та переваг офшорних зон, таких як зниження податкового, валютного та транзакційного контролю, конфіденційність щодо кінцевого бенефіціара, підтверджує актуальність та необхідність дослідження діяльності офшорних зон та центрів у їх нерозривний зв'язок, а також руйнівний вплив на економіку окремих країн і фінансову систему в цілому. Отже, це дозволяє уникати оподаткування та використовувати такі схеми нелегального руху валюти для розширення масштабів тіньових процесів у світовій економіці.

У різні часи вивченням офшорної діяльності та її впливу на тенденції розвитку світової економічної системи займалися такі вчені, як Д. Медоуз, Дж.

Тобін, Н. Шекссон, В. В. Вірченко, О. І. Борисов, А. М. Воронін, В. О. Вірченко, Д.Ю. Голубков Н.Ю. Коняхін, М. В. Корольов, А. Н. Михайлин, В. П. Лещук, Д. Ю. Мамотенко, І. І. Нікітчук, А. І. Рижкова, Н. М. Телюк та ін.

Напротязі свого історичного розвитку людство в різних країнах і серед різних націй спостерігали цікаві тенденції, коли люди намагалися стимулювати світову торгівлю та приваблювати іноземний капітал, утворюючи на певних частинах своєї території сприятливі (пільгові) податкові умови для бізнес діяльності. Цей процес зародився ще у часи процвітання фінікійців і мав своїм осередком острів Делос, який був столицею Першого Афіньського морського союзу. Пізніше, у 18 столітті зони вільної торгівлі з'явилися на Гібралтарі і в Бангкоку.

Поняття офшорна зона походить від англійського «off-shore», що означає «розташована в морі на деякій відстані від берега», «поза власною територією, за кордоном». Офшорна зона або офшорна юрисдикція (це визначення також можна знайти в спеціальній літературі) — один із різновидів вільних економічних зон, що характеризується створенням сприятливого валютно-фінансового режиму, високим рівнем банківської та комерційної таємниці, лояльністю до державного регулювання.

Таким чином, офшорна зона включає території з низькою або нульовою ставкою податку для всіх або певних категорій доходів, певною банківською чи комерційною таємницею та мінімальною або повною відсутністю резервних вимог центрального банку або обмежень на конвертованість валюти.

За результатами досліджень різної наукової літератури, нами узагальнено різні визначення офшорних зон (центрів) у таблиці (табл. 1.1).

Тому можна стверджувати, що основна відмінність офшорних центрів від офшорних зон полягає в тому, що останні є частиною окремих держав з пільговими податковими, валютними, митними чи адміністративними режимами та відсутністю виробничої діяльності країни-нерезидента.

Таблиця 1.1. – Визначення сутності поняття «офшорні зони» різними науковцями

Авторство	Сутність поняття
О.М. Грубляк	Офшорна зона — «це один із видів вільних економічних зон, що відноситься до зони вільного обслуговування, особливістю якого є створення сприятливого валютного, фінансового та фіскального режимів для підприємців, високий рівень правової гарантії банківської та комерційної таємниці, лояльність державного регулювання» [1].
Д. Косе	«офшорна зона – один із видів вільних економічних зон. Їх відносять до сервісних вільно-економічних зон, особливістю яких є створення для підприємців сприятливого валютно-фінансового та фіскального режимів, високого рівня банківської та комерційної секретності, лояльність державного регулювання» [2].
Вергун В. А., Ступницький О. І.	«офшор – це термін, який використовується для характеристики світових фінансових центрів, а також для опису деяких видів банківських операцій» [3].
Вікіпедія	«Офшорна зона один із видів вільних економічних зон, що належать до сервісних вільно-економічних зон, особливістю яких є створення для підприємців сприятливого валютно-фінансового та фіскального режимів, високий рівень законодавчої гарантії банківської та комерційної секретності, лояльність державного регулювання».
Енциклопедичний словник	«офшор (англ. off-shore – розташований на відстані від берега, за межами території країни) – це території, які надають пільговий режим (зниження податків, відсутність валютного контролю і інше) для фінансових та кредитних операцій для іноземних учасників в іноземній валюті»
І.М. Товкун	«ОФЦ слід розглядати як частину території держави, в межах якої зареєстровані компанії іноземних резидентів і мають право здійснювати торгові, фінансові та інші комерційні операції на пільгових умовах» [4].

Джерело: узагальнено автором на основі [1-4].

Таким чином, більш практично, визначення ОФЦ можна інтерпретувати як центр, де основна частина фінансової діяльності є офшорною стороною з обох

боків балансу (тобто контрагентами за більшістю зобов'язань та активів фінансових установ є нерезиденти), операції є ініційованими в іншому місці, і більшість залучених установ контролюються нерезидентами. До особливостей офшорних територій належать наступні (Рис.1.1).

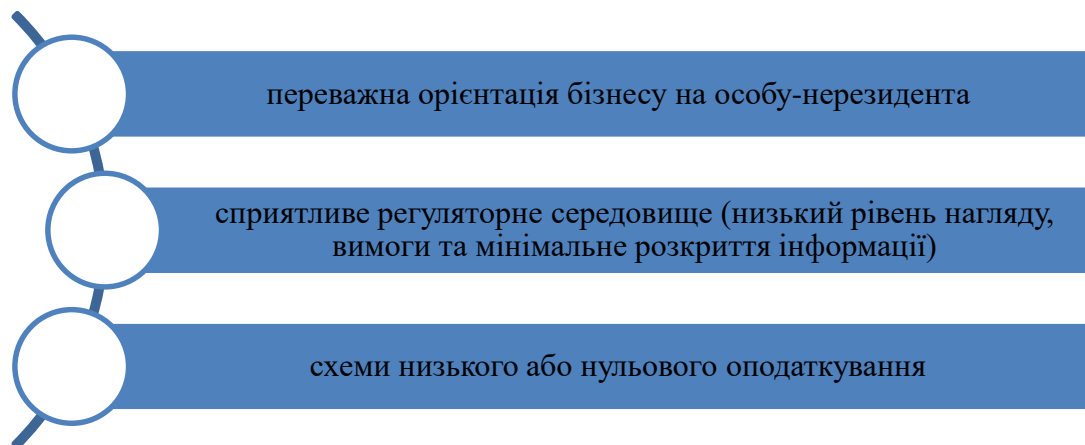

Рисунок 1.1. Особливості офшорних територій

Джерело: складено за [5].

Наприклад, згідно з класифікацією визнаних міжнародних організацій FATF (Financial Action Task Force on money laundering) і FSF (Financial Stability Forum), термін «офшорний фінансовий центр» поширюється на території з розвиненим ринком капіталу, пільговим податковим і валютним режимом, а також ігнорування рекомендацій міжнародних фінансових інституцій щодо вдосконалення міжнародного регулювання та контролю банківських і фінансових валютних систем. Водночас ОФЦ має на своїй території великий обсяг банківського та страхового бізнесу, через який здійснюються експортно-імпортні операції, операції з нерухомістю, морськими суднами, трастова та консалтингова діяльність.

Офшорні зони в різних куточках світу мають багато спільного. Так вони відображають глобалізацію світових фінансових потоків. Сьогодні всі офшорні зони переживають схожу трансформацію під тиском міжнародної спільноти. Іншими словами, «податкові гавані» перебувають під тиском необхідності запровадження більш суворих правил та прозорості. Для боротьби з

міжнародною злочинністю звучать заклики до запровадження суворіших правил та стандартів прозорості.

Види діяльності, що здійснюються в певній економічній зоні дають можливість виділити декілька видів спеціальних економічних зон, а саме: офшорні, комплексні, торгово-складські зони, портові особливі економічні зони, експортно-виробничі зони (промислові), безмитна торгово-складська зона, науково-технологічні зони. Портові спеціальні зони мають на меті сприяти розвитку портових об'єктів та послуг, здатних конкурувати з іноземними компаніями. В свою чергу, товарно-складська зона являє собою зону, де імпорتنі товари можуть продаватися і куплятися без сплати митних зборів. Так зони безмитної торгівлі мають три основні характеристики:

1. не розповсюджуються багато податкових та митних обмежень, що є дійсними на території інших країн;
2. вони створюються для обслуговування світового ринку;
3. на них розповсюджується державне регулювання, що є для зовнішньоекономічних зав'язків. Зазвичай такі зони розташовуються в місцях повітряних та наземних портів.

Експортні виробничі зони (або так звані індустріальні зони) є особливими завдяки пільговому валютному, фінансовому та законодавчому режиму. Валютний, фінансовий та законодавчий режим є пільговим, а держава гарантує розвиток найбільш пріоритетних галузей промисловості в даній зоні. Крім того, вона стимулює експортне промислове виробництво в менш розвинених регіонах водночас залучаючи внутрішні та іноземні інвестиції. В свою чергу це сприятиме швидкому розвитку країн та регіонів, створить вигідні умови для ефективного використання місцевої сировини та впровадження сучасних методів управління виробництвом тощо.

Саме зближення науки та технології характеризує науково-технічні зони, або як їх ще називають технополіси, наукові парки і технологічні центри. Найвагомішою характерною рисою даної зони є концентрація сучасних підприємств поблизу великих дослідницьких центрів. Метою їх створення є

мобілізація всіх наявних матеріально-трудових ресурсів для швидкої передачі нових високих технологій у промисловість і створення нових робочих місць.

Офшорні центри більші за масштабами, інфраструктурою та виробничою діяльністю.

Тому до ОФЦ зазвичай входять:

1) юрисдикції з відносно великою кількістю фінансових установ, які в основному займаються бізнесом з нерезидентами;

2) фінансові системи із зовнішніми активами та зобов'язаннями, які не відповідають внутрішньому фінансовому посередництву, призначеному для фінансування національної економіки;

3) центри, які надають деякі або всі з наступних послуг:

- низьке або нульове оподаткування;
- помірне або легке фінансове регулювання;
- банківська таємниця та анонімність.

За функціональним призначенням, доступною діяльністю та відповідною фінансово-господарською діяльністю центри можна класифікувати наступним чином (Таблиця 1.2.).

Таблиця 1.2. – Класифікація ОФЦ за функціональним призначенням

Назва	Країни, що представляють	Сутнісна характеристика
Міжнародні фінансові центри	Лондон, Нью-Йорк, Токіо	включають великі міжнародні центри обслуговування, які підтримують великі національні економіки з глибокими та ліквідними ринками, які позичають короткострокові позики нерезидентам і надають довгострокові позики нерезидентам
Регіональні фінансові центри	Гонконг, Сінгапур, Люксембург	принципово відрізняються від міжнародних дрібними внутрішніми економіками
Традиційні фінансові центри	Париж, Франкфурт, Токіо, Сідней	до цієї категорії можна віднести фінансові центри, що надають послуги, в першу чергу спрямовані на задоволення потреб своїх національних економік, а не регіонів чи світу

Джерело: складено за [5].

Офшорні фінансові центри, як правило, відрізняються від центрів дуже обмеженими ресурсами для підтримки фінансового посередництва. Зазвичай

такі центри надають переваги, наприклад широкі можливості глобального податкового планування, а вже потім надають послуги міжнародного фінансового центру; мінімальні процедури реєстрації; адекватна правова база для забезпечення цілісності відносин між країнами-агентами; близькість до великих економік або країн, що приваблюють приплив капіталу; свобода від валютного контролю; захист активів від впливу судових процесів тощо.

Я.А. Шабейкін підкреслює, що за масштабом і характером наданих переваг офшорні центри варто класифікувати на території з:

- пільговим оподаткуванням, що передбачає повне уникнення оподаткування доходів компаній, зареєстрованих у країні-донорі. Ці території називають податковими гаванями (Антильські острови, Багамські острови, Бермудські острови, Британські Віргінські острови, Гібралтар, Кайманові острови, острів Мен, Науру, Теркс і Кайкос).

- помірним оподаткуванням, де діє угода про усунення подвійного оподаткування [5]. На таких територіях стягується мінімальний податок на прибуток. У цих країнах створено сприятливу податкову систему, пільгові умови для офіційних офісів (Ірландія, Швейцарія, Люксембург, Австрія, Нідерланди, Антильські острови, Маврикій, Сейшельські острови, Вануату, Мадейра, Західне Самоа, Сент-Вінсент, Кіпр та ін.).

Основною мотивацією для ведення бізнесу в офшорах майже завжди стають юридичні переваги, а географічні та факторні переваги можуть бути відсутні або чинити незначний вплив. Що стосується аутсорсингу, то географічні та факторні мають ключовий вплив та переваги, а наприклад факт юридичних переваг є дуже низьким. При веденні бізнесу у вільній економічній зоні, правові (юридичні) переваги мають свій вплив, але причиною ведення є більш важливі переваги, це до прикладу факторні та географічні. Виходячи з цього, можна навести наступне визначення офшорного регіону, так офшор являє собою економічне, а не юридичне поняття (тобто на законодавчому рівні це не врегульовано і є результатом економічної логіки), що значить застосування

юридичних переваг (законодавчо регульоване оподаткування, конфіденційність, реєстрація компанії тощо, але все законне) для досягнення економічних цілей [6].

Отже, офшорні зони та способи ведення господарської діяльності тісно пов'язані із сучасною економікою, і офшорний бізнес набув глобальних масштабів. Сьогодні офшорні зони стали невід'ємною частиною світової економічної системи та національних економік багатьох, у тому числі високорозвинених країн.

1.2. Роль офшорів у міжнародному русі капіталу

Фінансова діяльність з кожним роком набуває все більш інтегрованого та в деяких випадках трансконтинентального характеру поряд з існуючою регіоналізацією. Глобалізаційний процес через призму інтернаціоналізації по своїй суті означає величезний перерозподіл економічного потенціалу у світовому масштабі. В свою чергу інтернаціоналізація означає набуття транснаціональної (трансконтинентальної) форми та глобального масштабу. Вона перетворює окремі економіки на частину єдиної системи, а саме світової економіки та сприяє посиленню взаємного впливу та взаємозв'язку світової економіки. Вона також збільшує взаємозв'язок світових фінансових ринків. Потоки капіталу відіграють все більш важливу роль у цих процесах. Так світові ринки капіталу мають певне географічне розташування. Вони містять низку міжнародних фінансових центрів, які генерують значні обсяги позичкового капіталу по всьому світу.

На практиці міжнародні фінансові центри включають численні кредитні та фінансові установи, які сприяють глобальній торгівлі та потокам капіталу. Вони являють собою центри світової торгівлі та руху капіталу. Ці фінансові установи

відповідають за більшість міжнародних валютних, кредитних, депозитних, емісійних і страхових операцій.

Важливим елементом міжнародного руху капіталу є сприятливе податкове середовище. Це завдання реалізується на різних рівнях та етапах руху капіталу. Вибір фіскального режиму залежить від поточної та цільової економічної ситуації в країні, яка бере участь або має намір брати участь у міжнародному русі капіталу. Окрім того, податкове середовище країн впливає не тільки на залучення міжнародного капіталу але й на відтік частини національного капіталу. Саме тому одним з ключових елементів сучасної світової фінансової системи є різного роду складні механізми податкової оптимізації, що застосовують переваги, які надають пільгові податкові режими (податкові гавані).

Таким чином, сучасна фінансова система інтенсивно розвивається під впливом об'єктивних закономірностей глобалізації. Фінансова глобалізація є каталізатором багатьох процесів, в тому числі створення фінансово-правових асиметрій окремими країнами. Такі асиметрії існують з одного боку, для залучення фінансових ресурсів на міжнародних ринках капіталу, а з іншого – інші країни прагнуть до таких асиметрій. Існування асиметрій забезпечується багатьма інструментами та механізмами, включаючи спеціальні кредитні, монетарні, інвестиційні та податкові механізми. Найбільш ефективною з точки зору залучення коштів є податкова система. Вона може бути спрямована на забезпечення як фіскальної так і стимулюючої функції.

Під податковою асиметрією розуміють відмінності в податкових режимах між різними країнами та регіонами. Враховуючи значний вплив податкових витрат на загальні фінансові результати міжнародної діяльності, потенційні ініціатори руху капіталу докладають значних зусиль для структурування своїх операцій з метою мінімізації податкового навантаження.

Певну роль в цьому процесі відіграють офшорні зони, в яких зосереджено величезні фінансові ресурси, які генеруються як законним, так і незаконним шляхом. Крім того, вони мають значний вплив на процеси, що відбуваються в

усьому світі. Переконливим прикладом є Кайманові острови, які вважаються п'ятим фінансовим центром світу після Лондона, Нью-Йорка, Токіо та Гонконгу. Кількість компаній, зареєстрованих на цих островах, перевищує чисельність населення, а оборотний капітал становить понад 500 мільярдів доларів США. У сучасній економічній літературі офшорні центри визначають як сукупність територій і країн, де зареєстровані іноземні організації і діяльність яких здійснюється з податковими перевагами. Організації, які реєструються в офшорних центрах, відповідають за місцеве законодавство. У літературі термін офшор визначає як офшорну зону, так і процеси, що в ній відбуваються. Термін офшор використовується для опису міжнародних фінансових ринків, а також певних банківських операцій. В основному ця категорія представлена як сфера, де діє пільговий режим (зниження податків, звільнення від валютного контролю тощо) для іноземних учасників та фінансово-кредитні операції в іноземній валюті. Джеймс Генрі, колишній співробітник Консалтингова компанія McKinsey представила оцінку масштабів світової офшорної діяльності. У своєму дослідженні він підрахував суму офшорних коштів на рахунках і зосередив увагу на збитках, завданих світовій економіці та ринкам, що розвиваються, в результаті впливу офшорів[7].

З розвитком глобальних ринків капіталу зростає фінансова мобільність, що дозволяє активніше перерозподіляти інвестиції між країнами та регіонами. Важливу роль у цьому процесі відіграла правова лібералізація міжнародного руху капіталу в багатьох країнах світу, а також розвиток інформаційних технологій. Вільний рух капіталу у світі створює конкуренцію між країною-інвестором. Користуючись своїм суверенітетом, офшорні території з більш сприятливими умовами для нерезидентів є більш привабливими для реєстрації компаній та проведення міжнародних фінансових операцій. За деякими оцінками, 14-17% міжнародних фінансових активів і пасивів розташовані в офшорах. Більшість переказів офшорних коштів відбувається з глобальних фінансових центрів: Нью-Йорка, Лондона, Цюриха, Гонконгу, Токіо. Особливо активно офшорними послугами користуються США та Велика Британія. Лише 2

зі 100 найбільших компаній Великобританії не користуються офшорними послугами, решта мають понад 8000 дочірніх компаній по всьому світу. Острови Гернсі, Джерсі та Мен протягом кількох століть були офшорними територіями Великої Британії. Крім того, 83 зі 100 найбільших американських корпорацій мають дочірні компанії в офшорних зонах. Офшорні кошти надходять також з країн, які експортують велику кількість сировини і готової продукції, в першу чергу з нафтовидобувних країн. 1970-2020, згідно з дослідженням TJN, з Кувейту було виведено мільярди доларів: 496; 308 із Саудівської Аравії, 306 з Нігерії.

Зміцнення офшорів у світовій економіці викликає серйозні економічні та соціальні проблеми, зокрема:

1. Низьке оподаткування в офшорних зонах зменшує фіскальну базу країн, резиденти яких користуються послугами офшорних компаній. За деякими оцінками, бюджети всіх країн світу щороку позбавляються щонайменше 3 трильйонів доларів, які приховані в офшорах.

2. Здійснення анонімних транзакцій є передумовою для відмивання незаконних прибутків та фінансування глобального тероризму через офшорні компанії.

3. Внаслідок погіршення офшорних фінансових операцій підвищується ризик неконтрольованих потоків так званих «гарячих грошей», що дестабілізує світову фінансову систему.

Джеймс Генрі пояснив, що «податковими гаванями» вибирають не лише такі екзотичні місця, як Кайманові острови, де можна ефективно заховати капітал, а й деякі американські штати, наприклад Делавер, де іноземні інвестори мають можливість відкрити компанію, без чіткого зазначення власника [8].

Вплив офшорів на міжнародний рух фінансового капіталу, не є однозначним, можна виділити кілька основних позитивних та негативних моментів (Таблиця 1.3).

Таблиця 1.3. – Вплив офшорів на міжнародний рух фінансового капіталу

Позитивні моменти	Негативні моменти
інтенсифікація транскордонних фінансових потоків	недобросовісну податкову конкуренцію
прискорення обігу капіталу та розміщення капіталу	порушення прав резидентів країн походження капіталу
зменшення загального податкового тягаря у світі і тим самим стимулювання економічної діяльності	стимулювання втечі капіталу з національних економік, отже, зниження інвестиційної активності в країнах походження капіталу
розвиток офшорних держав, перерозподіл багатства у світі	підтримка тіньової та кримінальної економіки, так званих її «сірого» та «чорного» секторів
підвищення конкурентоспроможності компаній з використанням офшорів, зниження ризику конфіскації для імпортерів у країнах зі слабким захистом прав власності	легалізація доходів, отриманих злочинним шляхом, фінансування екстремістської діяльності

Джерело: складено за [10].

Проте, активізація діяльності офшорних компаній у середині ХХ ст. тісно пов'язана з розширенням діяльності транснаціональних компаній, які використовували офшорні фінансові центри для досягнення конкурентних переваг та вирішення різноманітних стратегічних задач. В умовах посилення економічної глобалізації цей взаємозв'язок досить суттєво посилюється та призвів до збільшення обсягів капіталів сконцентрованих в банківських офшорних центрах. Так, іноземні депозити, «розміщені в банках на Кайманових островах складають 956 млрд. дол, в Люксембурзі — 464 млрд дол, в Гонконзі — 165 млрд дол, Швейцарії — 506 млрд дол, на Багамських островах — 150 млрд дол, в Сінгапурі — 260 млрд дол, у той час як іноземні депозити в Японії складають 667 млрд дол, у Франції — 986 млрд дол.»[11].

На підставі дослідження можна зробити висновок, що офшори продовжуватимуть розвиватися під постійним політичним та економічним тиском, оскільки на них є попит і клієнти. Раніше офшори служили лише для здійснення такої діяльності, як будівництво, торгівля тощо. Зараз офшори – це спосіб реалізації інвестиційних проектів та інших важливих операцій, він

привертає увагу покупців, легально уникає податків тощо. Величезні фінансові ресурси інвестуються в офшорні зони. Якби ці гроші не йшли в офшори, бідні країни могли б розплатитися за зовнішніми боргами і серйозно прискорити економічний розвиток. Жителі слаборозвинених країн (85% населення світу) могли б жити зовсім по-іншому, якби ці гроші залишалися в їхніх економіках. Однак ці активи належать невеликій групі багатих, а борги уряду залишаються на плечах усіх громадян. Досвід років показує, що повністю виключити існування офшорів неможливо, оскільки кожна країна переслідує певні егоїстичні міркування з даної сфери.

1.3. Особливості регулювання офшорами на міжнародному рівні

Досвід успішного рефінансування, уникнення легальної системи оподаткування став невід'ємною частиною світового економічного співтовариства. За статистикою Boston Consulting Group, загальні офшорні фонди зросли з 6 трильйонів доларів США у 2005 році до 10 трильйонів доларів США у 2016 році, тож офшори приховують 10-13% світового ВВП. Нестабільність світових економік, постійні коливання цін на нафту, фінансово-економічна криза призводять до відродження відмивання грошей, а також до розширення меж тіньової економіки. Так, станом на 2016 рік близько 35-40 країн світу або їхніх організацій є офшорними зонами, внесок яких у світовий ВВП відносно невеликий (лише 1,22%), при цьому на них припадає близько 60% усіх фінансових операцій і 25% міжнародний рух капіталу у світі.

З огляду на дослідження Індексу фінансової таємниці, у 2018 році світовий обсяг незаконних транскордонних фінансових потоків оцінюється в 1-1,6 трлн доларів США на рік, а загальні активи офшорних юрисдикцій і податкових гаваней досягають 32 трлн доларів США. За даними Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), через існування таких офшорів з фінансової

системи країн світу зникає до 250 мільярдів доларів США податкових надходжень [11].

Згідно зі звітом Агентства по боротьбі з відмиванням грошей з міжнародної стратегії контролю над наркотиками за 2016 рік, країнами з найвищим рівнем відмивання грошей є Росія, США, Велика Британія, Німеччина та Франція. Актуальність даної проблеми також підтверджується тим, що лише у 2018 році в Євросоюзі було «відмито» близько 110 млрд євро, що еквівалентно 1% від загального ВВП Євросоюзу, а також загостренням використання офшорних схем у легалізації доходів, уникаючи податкової системи, що призводить до зменшення надходжень до державного бюджету. Тому важливо дослідити вплив офшорних територій як вільного економічного простору на економіку держав на місцевому рівні та на світову економіку в цілому.

Політику розслідування та протидії офшорній діяльності реалізує кілька міжнародних організацій, зокрема таких як Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) та Група розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF).

На міжнародному рівні заходи з регулювання офшорів вживаються міжнародними організаціями, такими як OECD, FATF. Основними напрямками такого регулювання є:

1. Укладення угод про обмін інформацією між неофшорними та офшорними країнами;
2. Складання «чорного» та «сірого» списків офшорних юрисдикцій, тобто внесення до такого списку вимагає різноманітних обмежень щодо компаній з боку регуляторних органів неофшорних країн (Таблиця 1.4);
3. Заохочування неофшорних країн до обмеження використання офшорів.

Таблиця 1.4. – Класифікація офшорних юрисдикцій від організацій FATF та OECD

Організація	«Чорний список»	«Темно-сірий список»	«Білий список»
FATF	Держави, що не розвивають співробітництво з FATF з питань щодо боротьби з відмиванням грошей та протидії тероризму	Юрисдикції із стратегічними недоліками в даній сфері, що не досягли достатнього прогресу	Держави, котрі не усунули недоліки з питань відмивання грошей та протидії тероризму
OECD	Юрисдикції, де не в повному обсязі було впроваджено фіскальні стандарти світового рівня	Юрисдикції, що взяли на себе обіцянку щодо впровадження податкових стандартів, проте ще не реалізували їх	Держави, що так і не ратифікували податкові стандарти

Джерело: складено за [12].

Таким чином, FATF є незалежною аудиторською організацією, яка підтримує та розвиває глобальну фінансову систему для захисту від загроз відмивання грошей, масового розповсюдження зброї та фінансування тероризму. Рекомендації FATF загалом визнані міжнародними стандартами боротьби з відмиванням грошей і фінансуванням тероризму. FATF була створена G7 за участю Європейської комісії в 1989 році. У липні під час паризької зустрічі G7. Створення групи стало відповіддю на зростання кримінальних доходів у всьому світі. Враховуючи складність виявлення брудних грошей у міжнародній фінансовій системі, існує спільне розуміння необхідності розробки колективних заходів протидії фінансовим злочинам. FATF налагоджує відносини з ООН, Радою Європи, Світовим банком, Європейським банком реконструкції та розвитку, Міжнародним валютним фондом, Інтерполом, Європолом, Радою митного співробітництва та іншими міжнародними організаціями, а також з міжнародними професійними Асоціація фінансових установ.

Серед питань FATF [12]:

1. Розробка рекомендацій у сфері протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму.

2. Провести в державах-учасницях взаємні оцінки з урахуванням рекомендацій FATF на відповідність чинного національного законодавства та існуючої практики у сфері протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму.

3. Вивчення ситуації в країнах, які активно використовуються для відмивання доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансування тероризму. FATF постійно працює над вдосконаленням заходів боротьби з відмиванням грошей і фінансуванням тероризму. Зокрема, у жовтні 2006 р. було прийнято рішення про створення Робочої групи з оцінки міжнародного співробітництва (ICRG). Відповідно до цілей, поставлених у програмних документах, FATF прагне збільшити кількість своїх членів із залученням стратегічно важливих країн, які можуть використати свій вплив у регіоні для підвищення ефективності боротьби з відмиванням грошей та фінансуванням тероризму.

З огляду на інформацію про банківські скандали в Латвії, а потім і з мальтійським банком Pilatus і філією Danske Bank в Естонії в лютому 2018 року, країни ЄС вирішили про необхідність посилити контроль за «відмиванням» грошей через офшори. У світлі цих подій Рада Європи прийняла П'яту Директиву від 4 травня 2018 року, якою внесено зміни до чинної Директиви №. 849 від 2015 року (П'ята Директива ЄС розширює сферу діяльності регулюючих органів Європейського Союзу), серед положень якого найважливішими є:

- підвищення прозорості у власності компаній та трастів;
- підвищення прозорості інформації про бенефіціарну власність компаній та трастів;
- вдосконалення контролю за операціями за участю третіх країн високого ризику;
- надання розширених повноважень підрозділам фінансової розвідки Європейського Союзу (ПФР), особливо щодо вільного доступу до централізованих реєстрів банківських рахунків та сприяння співпраці з національними реєстрами держав-членів;

- запобігання ризикам фінансування тероризму та відмивання коштів при використанні анонімні передплачені картки та віртуальні валюти;
- захист інформаторів, які повідомляють про відмивання грошей, включаючи право на анонімність.

Деякі способи регулювання офшорних потоків включають наступне:

1. Укласти угоди про співпрацю та обмін інформацією між країнами з офшорними зонами та неофшорними країнами.

2. Включення країн до так званих «чорних» та «сірих» списків офшорних юрисдикцій (включення до такого списку тягне за собою різноманітні обмеження з боку регуляторів неофшорних країн). Основним критерієм включення країн до таких списків є прийняття вимог щодо розкриття конфіденційної інформації щодо будь-яких податкових питань, її податкова прозорість, готовність приєднатися до плану BEPS та обмін інформацією. Так, у 2016 році ОЕСР включила до чорного списку Коста-Ріку, Уругвай, Лабуан і Філіппіни. За інформацією FATF, такими країнами є Іран і КНДР.

Станом на кінець 2017 року Євросоюз опублікував «чорний список» (17 країн), до якого увійшли Американське Самоа, Барбадос, Бахрейн, Гренада, Гуам, Макао (КНР), Маршаллові Острови, Монголія, Намібія, ОАЕ, Палау, Панама, Самоа, Сент-Люсія, Тринідад і Тобаго, Туніс, Південна Корея. Водночас у сірий список потрапили 47 країн і територій, у тому числі «класичні» безподаткові офшори (Беліз, Бермуди, Кайман, острів Мен, Сейшельські острови тощо).

3. Передбачити спеціальні обмежувальні заходи, зокрема законодавство щодо оподаткування дивідендів, отриманих резидентами від підконтрольних іноземних корпорацій.

Таким чином, можна стверджувати, що такі офшори, як Кайманові острови, Панама, Туніс, Сейшельські острови та інші, планують розкрити імена всіх номінальних директорів і менеджерів офшорних компаній. Наприклад, Беліз зобов'язав іноземних бенефіціарів зберігати безіменні акції в реєстраторів. Водночас США та інші розвинені країни використовують багато

адміністративних правил, посилюючи вимоги до банків щодо відкриття нових рахунків офшорних компаній і контролю за операціями цих підозрілих компаній.

З метою регулювання офшорної діяльності запроваджено проект BEPS (Base Erosion and Profit Shifting), розроблений ОЕСР за активної підтримки країн G20, так званий План дій щодо вирішення проблеми розмивання податкової бази і переміщення прибутку. Змістом цього проекту як основного критерію віднесення будь-якої держави до «чорного списку» є міжнародне співробітництво з протидії офшорним процесам, подальші рекомендації національним органам влади та їх подальша імплементація в законодавство країн. У цей проект може увійти будь-яка країна, яка готова запровадити або створити власні внутрішні правила регулювання офшорних операцій. Основні напрями реалізації Плану вирішуються податкові виклики та особливості оподаткування цифрової економіки; нейтралізація так званих «гібридних схем»; протидія розмиванню податкової бази через сплату відсотків та інші фінансові операції; загальна протидія «шкідливій податковій практиці», враховуючи питання прозорості та сутності; запобігання зловживанням положеннями угод про усунення подвійного оподаткування; недопущення схем штучного уникнення статусу «постійного представництва»; розробка рекомендацій щодо трансфертного ціноутворення для нематеріальних активів і трансфертного ціноутворення з точки зору ризиків і капіталу; розробка рекомендацій щодо трансфертного ціноутворення для інших високоризикових операцій; розробка методів збору та аналізу інформації про розмивання податкової бази та переміщення прибутків; запровадження правил розкриття «методів агресивного податкового планування»; оптимізація документації з трансфертного ціноутворення та чітка звітність; розвиток та вдосконалення механізмів вирішення спорів з податкових питань; розробка комплексної багатосторонньої конвенції про міжнародне оподаткування для внесення змін до поточних податкових угод між країнами (план BEPS).

Про значення та масштаби офшорної тенденції світової економіки свідчить також інформація Держстату (станом на 1 липня 2018 року), яка свідчить, що

найбільше інвестицій у приватний сектор України надійшло з Кіпру – до 9,18 млрд дол. США, 28,2% загальних надходжень за 6 місяців ц.р.

При цьому сума прямих іноземних інвестицій становить 32,6 млрд дол. До переліку таких країн увійшли Кіпр, Нідерланди, частка яких у загальному обсязі інвестицій становить до 21%, Німеччина – до 5,3%, Швейцарія – до 4,7%, Британські Віргінські острови – до 4,1%.

Тому найбільша загроза функціонуванню офшорних центрів та офшорних зон полягає саме в привілеях та преференціях, які надають ці території, а саме:

1) низький рівень оподаткування в офшорних зонах підриває фіскальну базу країн, резиденти яких користуються офшорні послуги. За найскромнішими оцінками, бюджети всіх країн світу позбавляються щонайменше 3 трильйонів доларів, прихованих в офшорах, на рік;

2) відмивання коштів, одержаних незаконним шляхом, сприяє зростанню злочинності у всіх її проявах, таких як торгівля наркотиками, торгівля людьми, фінансування тероризму, службова злочинність. Офшорні центри та зони стимулюють тінізацію економіки та розширення міжнародної організованої економічної злочинності;

3) через слабе регулювання офшорних фінансових операцій зростає ризик неконтрольованих потоків так званих гарячих грошей, що дестабілізує світову фінансову систему;

4) шкідлива податкова конкуренція, вилучення прибутків з офшорних країн для створення елемента нестабільності у світовій економіці та фінансах через високий потенціал накопичення капіталу в офшорних зонах, особливо спекулятивних;

5) внесок у нестабільні тенденції у світовій економіці та фінансової системи через високий потенціал накопичення капіталу в офшорних зонах;

6) стимулювання негативної соціально-економічної ситуації в країнах-донорах;

7) активізація виведення капіталу, що призводить до загострення тіньової економіки, зниження розвитку соціальної та виробничої інфраструктури;

8) надання невикористаних пільг і преференцій окремим підприємствам, що призводить до несправедливих умов конкуренції для суб'єктів середнього бізнесу.

Незважаючи на низку негативних моментів, регулювання діяльності офшорів на міжнародному рівні має на меті:

1) активізувати транскордонні фінансові потоки та прискорити обіг фінансових активів на міжнародному рівні;

2) стимулювати фінансові потоки та створити умови для диверсифікації інвестицій;

3) розширити доступ до кредитів і кращої трансформації капіталу, що буде стимулом до зниження рівня податкового тиску та призведе до поглиблення міжнародних фінансових потоків;

4) зменшити ризик експропріації та забезпечити захист прав власності, що, у свою чергу, може активізувати економічне зростання, насамперед у країнах-донорах, сприяючи процвітанню тих держав, де розташовані офшорні зони.

Це сприяє більш гармонійному розвитку світової економіки в цілому, конкурентоспроможності компаній на національному та глобальному рівнях за рахунок використання більш гнучких стратегій розвитку.

Виходячи з вищевикладеного, слід зазначити, що основними причинами виведення капіталу в офшори є не зовсім сприятливе внутрішнє середовище для ведення бізнесу, корупція, високі валютні ризики, криміналізація бізнесу, недосконалість податкового та валютного законодавства тощо.

Таким чином, діяльність офшорних центрів та офшорних зон в цілому є дуже негативною для розвитку світової економіки, але в першу чергу офшорні території є вигідним місцем для приховування та виведення незаконних доходів від незаконної діяльності, зокрема міжнародної злочинної діяльності. Поетапне вивчення офшорної діяльності дає можливість уникнути фінансових ризиків на ранній стадії ведення бізнесу, покращити ситуацію на внутрішньому ринку країн, що розвиваються. Крім того, аналіз недоліків у роботі офшорах дозволяє покращувати національне законодавство країн у частині валютного

законодавства. Основним напрямком протидії розмиванню бази оподаткування та переміщенню прибутку, а також запобіганню відмиванню грошей має стати термінова імплементація П'ятої директиви ЄС 2015/849 щодо підвищення прозорості у визначенні справжніх бенефіціарів офшорних компаній і власників трастів у відкритому доступі.

Офшорний бізнес все ще розвивається в усьому світі і не має чіткого сприйняття в бізнес-середовищі. Можливо, при його негативних сторонах, при офшорних операціях, прискорюється обіг капіталу, інвестиційна активність. Але з іншого боку, в офшорному бізнесі відбувається відмивання грошей, ухилення від сплати податків і навіть незаконні економічні операції, які не контролюються владою. Тому, маючи міжнародний характер, регулювання офшорного бізнесу все ще перебуває в процесі вдосконалення та потребує більш гнучкої та взаємоузгодженої співпраці міжнародних наглядових організацій.

Проведений аналіз теоретичний підходів до тлумачення терміну «офшор», дає підстави зробити висновок, що не дивлячись на спроби ряду авторів знайти відмінності та особливості кожного з аналізованих термінів, всі вони можуть трактуватися як синоніми термінів «офшорна юрисдикція» чи «офшор».

В результаті проведеного історико-логічного аналізу виявлено, що майже 75% усіх офшорних юрисдикцій було створені в країнах, що розвиваються, а решта – в економічно розвинених країнах. Також, науковці виявили, що класичні офшорні зони, утворені для сприяння вільній міграції світових фінансових ресурсів, уже справилися зі своїми завданнями, і на сьогоднішній день їх роль варто переглянути та скорегувати при підтримці міжнародної спільноти.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ СТАНУ ТА ТЕНДЕНЦІЙ ВПЛИВУ ОФШОРНИХ ЗОН НА МІЖНАРОДНУ ІНВЕСТИЦІЙНУ ДІЯЛЬНІСТЬ

2.1. Діяльність провідних офшорних центрів світу

З початку 1980-х років світова економіка вступила в історичну фазу. Цей процес докорінно змінив підхід до розвитку офшорних бізнес-процесів як з точки зору рушійних сил, так і з точки зору векторів та інструментів розвитку офшорних бізнес-процесів. Використання офшорного капіталу суб'єктами господарювання та підприємцями стрімко зростає, а офшорні зони перетворюються на глобальну мережу фінансових центрів і мереж, пов'язаних між собою технічними, інституційними та регуляторними рамками. Останні надають нерезидентам широкий спектр фінансових послуг, що значно перевищують капітал доступний на їхніх національних фінансових ринках. Як наслідок останні мають потужний і важливий вплив на прискорення транскордонних глобальних потоків, оптимізацію міжнародних потоків капіталу та створення нових якісних та кількісних бізнес-моделей.

У 1990-х роках через офшори проходило понад 50% світових грошей, вони контролювали близько 20% світового багатства і накопичили понад 22% світових зовнішніх банківських активів. Сьогодні за неофіційними оцінками, налічується приблизно 35-40 офшорних країн/регіонів. Понад 50% світових фінансових операцій відбувається в офшорах. До того ж це без врахування частки офшорів у світовому валовому внутрішньому продукті. Так частка світового валового внутрішнього продукту не перевищує 1,2% (без врахування промислового виробництва та сільського господарства – 0,8%).

Сьогодні вартість приватного капіталу, накопиченого в офшорних юрисдикціях становить близько 7 трильйонів доларів США, більшість з яких від нелегальних транзакцій, а 1 трильйон доларів США є результатом збільшення державних доходів, яке можна отримати за рахунок зменшення світової корупції

на третину. Можемо бачити, що ці цифри відображають «сірий сегмент» світової економічної системи та грошового обігу, а також нелегальні доходи від хабарів та регуляторного арбітражу, що не підлягають оподаткуванню та законодавчому контролю. Обидва ці явища завдають непоправної шкоди суспільному добробуту та поглиблюють глобальні економічні дисбаланси.

Найрейтинговішими офшорними зонами у 2023 році прийнято вважати такі як Гонконг, Маршаллові Острови, Беліз та багато інших (Рис.2.1.). Слід також зазначити, що майже всі країни пропонують різні форми податкових пільг, подібних до офшорів. Станом на 2023 рік маємо більше 200 держав, при цьому понад 100 держав мають статус частково визнаних. Державні органи більшості цих держав не забороняють створення офшорних або низькоподаткових зон, та навіть навпаки мотивує до їх створення з метою отримання економічних вигод.

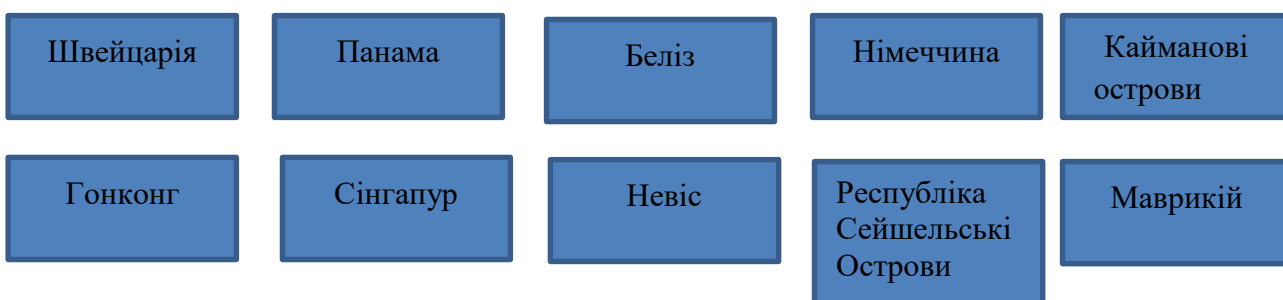

Рисунок 2.1. Топ 10 країн для офшорних банківських операцій

Джерело: складено за [12].

Гонконг є провідним банківським центром Азіатсько-Тихоокеанського регіону, третім за величиною світовий фінансовий центр, а також чудовим вибором для офшорних банківських послуг. Це один з найприбутковіших та найпопулярніших фінансових центрів світу. «Гонконг є одним зі світових центрів для міжнародного бізнесу, особливо у сфері інформаційних технологій. Гонконг активно розвивається як міжнародний технологічний хаб, залучаючи ІТ-компанії з усього світу. Це стало можливим завдяки високорозвиненій інфраструктурі та сприятливому інвестиційному клімату. Станом на 2024 рік в Гонконгу зареєстровано понад 1800 tech-компаній» [13]. Гонконг позиціонує не тільки як податкова гавань, але й пропонує вигідні фінансові послуги та

фінансову інфраструктуру. Гонконг характеризується найшвидшою і найнадійнішою інтернет-інфраструктурою у світі з величезною пропускну здатністю та низькою затримкою. Це створює ідеальні умови для розвитку ІТ-послуг, хмарних технологій і цифрової комерції, що робить його ідеальним регіоном для технологічних стартапів і великих високотехнологічних компаній. Також Гонконг використовує своє вигідне географічне розташування для формування потужної глобальної інноваційної екосистеми та бути ефективним мостом на китайський ринок.

Коли мова йде про офшорні банківські рахунки, то практично першою країною, яка спаде на думку, буде Швейцарія. Багато заможних громадян зі США віддають перевагу в збереженні своїх коштів у швейцарських банках. Складна швейцарська банківська мережа налічує близько 300 національних банків. Суворі закони Швейцарії про конфіденційність швейцарських банківських рахунків роблять її популярним місцем для розміщення іноземного капіталу. Так, у Швейцарії банкірам заборонено розголошувати будь-яку інформацію про рахунок клієнта без його на те згоди. В протилежному випадку, банкіру, що розголошує таку інформацію, може загрожувати штраф або ж ув'язнення. За таких обставин швейцарські банки пропонують найефективнішу політику конфіденційності та захисту активів посеред решти іноземних банків.

Беліз являє собою центральноамериканську державу, що характеризується високими відсотковими ставками для іноземних банкірів, ніж будь-яка інша країна. З врахуванням інфляції та банківської безпеки, то реальна процентна ставка в Белізі становить 2,3%. Так само, як і Швейцарія, Беліз характеризується політичною стабільністю, а також міжнародні рахунки не підлягають місцевому оподаткуванню. Крім того, ця країна славиться своєю політикою конфіденційності для своїх іноземних рахунків.

Німеччина та її банківська система є вибором у випадку, коли безпека є основним критерієм. Німецькі банки входять до десятки банків, яким найбільше довіряють у світі. Здебільшого це пов'язано з економічною стабільністю

європейських країн. Дистанційне банківське обслуговування в Німеччині дозволяє відкрити банківський рахунок без необхідності бути присутнім в банку.

Коли мова йде про податкові пільги, то жодна інша держава не може бути поруч із Каймановими островами. Так останні часто називають податковим раєм. Кайманові острови пропонують мінімальне податкове навантаження для банкірів-нерезидентів. Також відсутній валютний контроль, тобто існує повна свобода переміщення коштів як на острів так і за його межі в будь-якій валюті.

Сінгапур – прийнято вважати найкращою банківською країною для багатих осіб. В даному контексті Сінгапур має безпечну репутацію і статус політично- та економічно стабільної країни, де заможні люди можуть зберігати власні активи. Банки Сінгапуру надають послуги з управління активами. До них відносяться фінансові консультації, податкові консультації, планування нерухомості, юридичні та правові консультації, управління інвестиціями та ін.

Панама, як і Кайманові острови пропонує сприятливий податковий режим для міжнародних банкірів. У Панамі прийнята територіальна податкова система, згідно якої весь дохід, що отриманий за кордоном, звільняється від місцевих податків.

Сейшельські острови подібно до Панами не оподатковують доходи іноземних клієнтів банків. Також банківські установи захищають конфіденційність своїх клієнтів і зобов'язуються не розголошувати інформацію про рахунки клієнтів.

Як офшорний банк, Невіс пропонує багато переваг для підприємницької діяльності. Приватні особи та компанії в США обирають Невіс, коли приймають рішення на користь офшорів. Банки Невісу надають надійний захист активів, а також структурам, що базуються в Невісі не заборонено формувати гнучкі оргструктури. Тут реєстраційний процес досить спрощено і навіть може відбуватися дистанційно.

Маврикій є одним із найбільших фінансових африканських центрів. Він має стабільну економічну систему і є ідеальним місцем для зберігання грошей в регіоні. Банківські рахунки в цій країні відкривають протягом двох тижнів.

Слід зазначити що на сьогоднішній день до найпопулярніших офшорів серед зазначених варто віднести Гонконг та Сінгапур, що пропонують найвигідніші умови для започаткування та ведення бізнесу, в тому числі важливі привілеї.

В контексті даного питання доцільно класифікувати країни, що включені до списку офшорів за індексом секретності (англ. – Financial Secrecy Index, FSI), що застосовується починаючи з 2011 року і демонструє інформацію по державах і територіях, найбільш закритих з точки зору податкового співробітництва та розкриття інформації (Таблиця 2.1). За допомогою цього індексу визначають ступінь конфіденційності фінансового сектора для заможних клієнтів.

Таблиця 2.1. – Класифікація країн за показником FSI в 2022 році

Юрисдикція	Значення FSI	Частка в FSI серед інших країн світу, %	Оцінка секретності	Вага глобального масштабу
США	1951	5,74%	67	25,78%
Швейцарія	1167	3,43%	70	3,91%
Сінгапур	1167	3,43%	67	5,64%
Гонконг	927	2,73%	65	3,87%
Люксембург	804	2,36%	55	11,32%
Японія	765	2,25%	63	2,81%
Німеччина	681	2,00%	57	5,21%
Об'єднані Арабські Емірати	648	1,91%	79	0,22%
Британські Віргінські острови	621	1,83%	71	0,55%
Гернси	610	1,80%	71	0,52%
Китай	578	1,70%	66	0,76%
Нідерланди	556	1,63%	65	0,87%
Великобританія	547	1,61%	47	14,14%
Кайманові острови	516	1,52%	73	0,25%
Кіпр	510	1,50%	62	1,05%
Південна Корея	499	1,47%	64	0,71%
Тайвань	482	1,42%	60	1,09%
Панама	474	1,40%	73	0,19%
Джерсі	459	1,35%	63	0,58%
Катар	412	1,21%	74	0,11%
Італія	393	1,16%	55	1,35%
Багамські острови	385	1,13%	75	0,07%
Таїланд	380	1,12%	70	0,14%
В'єтнам	375	1,10%	81	0,04%

Джерело: складено за [14,15].

Financial Secrecy Index – це рейтинг країн та регіонів, де громадяни мають найкращі можливості для приховування своїх фінансових активів. Індекс класифікує країни за ступенем фінансової таємниці, яку вони забезпечують у світі. Він також визначає країни, які забезпечують найбільшу фінансову таємницю у світі. Індекс складається британською організацією Tax Justice Network. Крім створення самого рейтингу країн, індекс також має на меті визначити законодавство, яке влада країн може змінити, в контексті зменшення свого внеску у фінансову таємницю. Як наслідок, заохочуються податкові зловживання, створюються умови для відмивання грошей і порушуються права людини. Індекс оприлюднюється кожні два роки.

Цей індекс досліджує рівень фінансової таємниці, дозволений чинним законодавством певної юрисдикції, з так званим індексом секретності, до 0 означає відсутність секретності, а 100 – повну секретність. Цей індекс визначає обсяг фінансових послуг, які країна надає резидентам інших країн, що відображається на вазі країни в глобальній шкалі. Поєднання цього показника та вагових коефіцієнтів у глобальній шкалі визначає рівень фінансової таємниці FSI, що надаються конкретною країною або регіоном [16].

Варто зазначити, що індекс FSI ранжує країни з метою визначення найбільших у світі власників фінансової таємниці (Таблиця 2.2.). Наявність великої організації з фінансової таємниці не обов'язково означає, що вона є більш секретною. Розміщення країни вище в рейтингу, не обов'язково означає, що країна є більш секретною по відношенню до інших. Це лише значить, що вона відіграє важливу роль у приховуванні та відмиванні грошей для заможних людей та злочинців по всьому світу. На відміну від чорних списків офшорних територій, які як свідчить практика, беруть до уваги лише закони, даний індекс більш точно демонструє як законодавство і фінансова діяльність переплітаються в реальному світі та створюють секретність.

Таблиця 2.2. – Індекс фінансової таємниці

Рейтинг/Роки	2018	2020	2022
1	Швейцарія	Кайманові острови	США
2	США	США	Швейцарія
3	Кайманові острови	Швейцарія	Сінгапур
4	Гонконг	Гонконг	Гонконг
5	Сінгапур	Сінгапур	Люксембург

Джерело: складено за [15,16].

Швейцарія очолила рейтинг 2018 року. Також до десятки найкращих країн для приховування статків увійшли США, Кайманові острови, Гонконг, Сінгапур, Люксембург, Тайвань, Німеччина, Гернсі і ОАЕ. Щодо України, то вона посіла 43 місце зі 112 держав, в той час як Кайманові острови в 2020 році посідали перше місце. До того ж центрами фінансової конфіденційності та офшорної діяльності були визнані США, Швейцарія, Сінгапур, Гонконг, Японія, Люксембург, ОАЕ та Британські Віргінські острови. Україна посіла 70 місце зі 133 держав, тоді як рейтинг 2022 року показав США як лідера за рівнем фінансової секретності. Рівень секретності США отримав 67 балів зі 100 можливих при глобальній вазі 25,8 % (обсяг фінансових послуг, що надаються резидентам інших держав). За експертними оцінками укладачів рейтингу, США демонструють 5,74 % світової фінансової таємниці. На другій позиції – Швейцарія (70 балів зі 100 можливих, забезпечуючи 3,43 % світової фінансової таємниці). На третій позиції – Сінгапур, з результатом 67 балів зі 100, реалізуючи 3,43 % глобальної фінансової таємниці.

Так надійно приховати нелегально нажите багатство також можна у Люксембурзі, Гонконгу, Німеччині, Японії, Британських Віргінських островах, ОАЕ, Гернсі.

Для розрахунку рейтингу, до уваги було взято ряд показників, зокрема банківська таємниця, доступність офшорних фінансових послуг, інформація про володіння активами та корпоративну власність, рівень прозорості фінансової звітності організацій, реєстрація трастових фондів, режими монетарного та

фіскального регулювання, політика запобігання ухиленню від сплати податкових відрахувань та участь держави в обміні показниками щодо фінансових рахунків на міжнародному рівні [16]. Також рейтинг враховує глобальну вагу кожної держави, а саме той факт, скільки фінансових послуг вона надає резидентам інших держав.

На жаль, як свідчать дані за останні роки, відтік капіталу в офшор збільшився, в тому числі і з України. Негативні аспекти використання податкових гаваней стають все більш серйозними. Аналізуючи поточну ситуацію, слід зауважити, що зростаюча криза, яка загострює проблеми оподаткування, сприяє подальшому збільшенню кількості офшорних компаній. Також можливою передумовою такої ситуації серед вітчизняних підприємств, є той факт, що накопичення великого капіталу потребує його легалізації.

Таким чином, офшори мають багато позитивних і негативних аспектів. До позитивних аспектів можна зарахувати збільшення обсягів інвестицій, зменшення безробіття, а також зменшення ступеня державного регулювання за діяльністю офшорних зон та розвиток фінансового ринку.

До негативних аспектів можна віднести збільшення тіньової економіки, відтік капіталу, ухилення від сплати податків, зменшення зайнятості серед корінного населення, економічна нестабільність та ін. Питання офшорної юрисдикції необхідно вирішувати в першу чергу на глобальному (міжнародному) рівні із залученням міжнародних організацій та ряду держав з метою гармонізації фіскальних систем та штрафних систем для зменшення відтоку капіталу з країни.

Оскільки половина фінансових операцій відбувається через офшори, то слід визнати що дана тема є важливою для дослідження. До того ж, понад 20% світових фінансів прагнуть уникати оподаткування. Тому незважаючи на негативні моменти діяльності офшорів, відмовитися від них не вигідно ні з позиції офшорних територій, ні з позицій тих, хто користується перевагами таких податкових гаваней.

2.2. Вплив офшорних механізмів на міжнародну інвестиційну діяльність

Міжнародна фінансова та економічна системи останнім часом трансформуються під впливом сукупності технологічних, політичних, економічних, інтеграційних та цивілізаційних чинників. Фінансова глобалізація стає невід'ємною рисою сучасного економічного розвитку, що проявляється у зростанні економічної та фінансової залежності між країнами. Її роль для національної економіки та підприємств неоднозначна. Вона відкриває певні можливості для досягнення позитивного розвитку бізнес-системи, але водночас тягне за собою необхідність вирішення низки проблем, зумовлених неоднозначністю її впливу а держави, що перебувають на різних рівнях економічного розвитку. Також фінансова глобалізація допомагає в певній мірі усунути залежність підприємств і бізнесу в цілому від фінансових і матеріальних факторів однієї з держав за рахунок світових фінансових інститутів. Це дає можливість капіталу в короткий термін переміщуватися в ті держави, де це вигідніше, з точки зору доступу до місцевих ресурсів та умов ведення бізнесу. Рух капіталу легальними каналами в кінцевому випадку призводить до зростання національного та міжнаціонального бізнес-сегменту держави призначення, а отже, і підвищенню національної економіки.

Деякі економісти процес пошуку компаніями нових каналів руху капіталу вважають природним явищем. Певною мірою, це пояснюється тим, що фінансова глобалізація «мотивується» посиленням податкового тиску в конкретній країні[17]. В даному контексті значну увагу привертають до себе офшори.

Як свідчить дослідження, значення офшорів в міжнародному русі капіталу і надалі зростатиме. Так, 20-30 років тому в світі налічувалося декілька офшорів, проте на сьогодні їх практичне застосування стало значно доступнішим, що суттєво збільшує їх кількість. За оцінками експертів, в сучасному світі на країни, що спеціалізуються на офшорній діяльності припадає трохи більше 1% світового ВВП. Проте, більше половини всіх міжнародних фінансових операцій

здійснюється через ці території (до прикладу в США біля 40% всіх грошових переказів для нерезидентів перераховуються в офшорні юрисдикції).

Згідно з позицією Дж. С.Генрі більш як 20% світового багатства залишається неоподаткованим через офшорне оподаткування. «Це досить негативно впливає на національний добробут» [18]. «За іншими даними, обсяг коштів в офшорних центрах досягає навіть 60%» [19]. Пропускна потужність окремих територій, до прикладу Кайманових островів, може сягати 1,7 трл.дол., що є сумою більшою ніж вартість активів банківських систем деяких країн Великої сімки. Так, використання офшорних механізмів суттєво змінює структуру світових фінансових потоків та безпосередньо впливає на глобальні потоки капіталу.

Конференція ООН з торгівлі та розвитку (ЮНКТАД) розробила матрицю офшорних інвестицій, яка демонструє співвідношення оншорних та офшорних зовнішньоторгівельних операцій держав світу. Згідно з нею, на офшори припадає близько 8% світових прямих іноземних інвестицій (Рис.2.2).

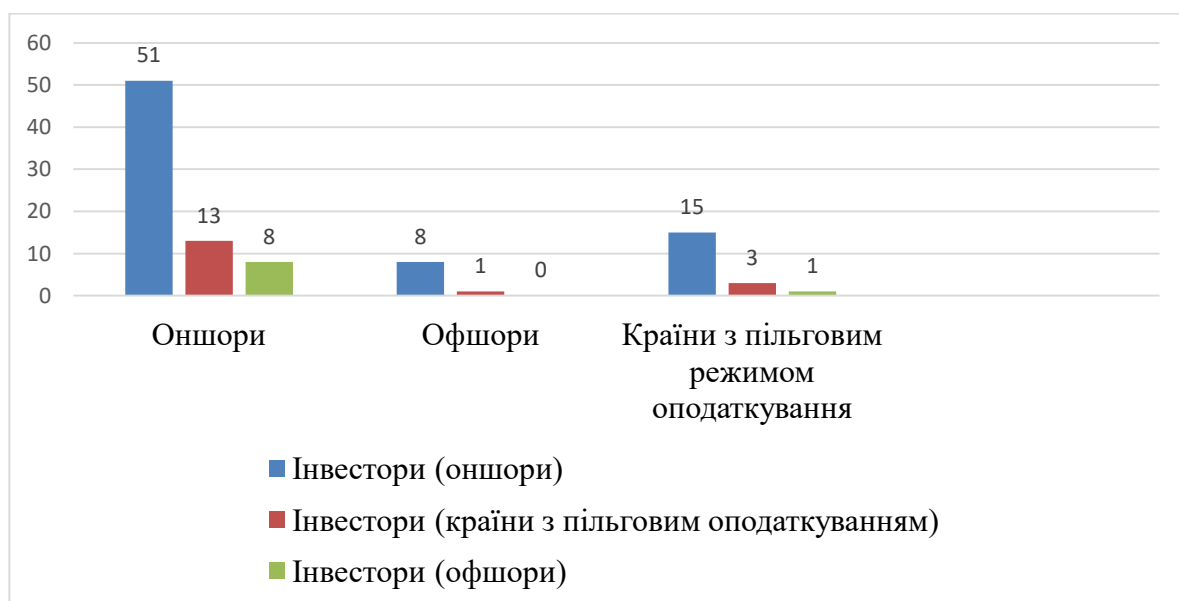

Рисунок. 2.2. Матриця офшорних інвестицій, у % від накопичених світових обсягів ПІІ

Джерело: складено за [20].

Як згадувалося раніше, офшорний фінансовий центр призводить до появи нових юридичних об'єктів та юридичних осіб, що формують інфраструктуру глобальної фінансової системи. Так до прикладу, це може бути поширення тіньової банківської системи. Тобто учасники виконують функції класичного банку при повній відсутності банківського регулювання. Найбільш популярними компаніями, які реєструються в таких юрисдикціях є трасти та компанії, що застосовуються під час проведення транскордонної сек'юритизації [20]. Питома вага офшорних компаній і держав, що провадять офшорний бізнес, серед міжнародних операцій банків становить 37,9%, в міжнародних зобов'язаннях банків – 44,3%; в міжнародних кредитах – 38,0%; в міжнародних депозитах – 44,3%; в міжнародних фінансових активах – 12,6%.

Варто зазначити, що іноземні інвестиції являють собою один з ключових елементів глобального та національного економічного розвитку. Сьогодні залучення іноземних інвестицій значно покращує фінансово-економічні показники, залучає інновації, а також є одним із основоположних кроків у забезпеченні структурних змін в національній економіці.

Одним із способів відмивання грошей, їх виведення з країни та повернення назад під виглядом іноземних інвестицій є їх спрямування в офшорні центри. Переважна більшість так званих прямих іноземних інвестицій часто перевищують ВВП країни-інвестора.

Фіктивні інвестиційні ресурси через офшорні компанії часто спрямовуються в багаті на ресурси регіони (та корумповані), а також в сферу послуг (нерухомість, фінанси..). Інвестиції в сировинний сектор супроводжуються певними труднощами, що викликано обмеженістю доступу до нього іноземців. Це означає, що перевага надається компаніям, що мають зв'язки з регіональними та національними органами влади. Крім цього, існують так звані схеми «туди-сюди», які використовуються місцевими видобувними компаніями, що прагнуть потрапити в офшори не задля відмивання грошей, а через низькі податки.

Якщо зосередитися на країні походження, то можна побачити, що найбільш корумповані регіони з більшою ймовірністю засновують компанії

бізнесмени з більш корумпованих країн. І навпаки, інвестиції з так званих «нормальних» країн спрямовуються в галузі та регіони з вищим рівнем освіти. Обсяг інвестицій не залежить від достатку ресурсів чи корупцією.

«Оцінюючи вплив офшорних центрів на міжнародні фінансові потоки та інвестиції, варто розділити їх на такі категорії як портфельні інвестиції, коротко- та довгострокові інвестиції. У ситуації довгострокових інвестицій податкове законодавство є важливим фактором залучення інвестицій, але не єдиним та вирішальним. Посиленням впливу фіскальної системи зазвичай виступає надійність та ефективність правової бази, а також її співставність з найбільшими за економічною потужністю державами в регіоні» [21].

Прямі іноземні інвестиції (ПІІ) дають можливість заповнити прогалину між заощадженнями та необхідним рівнем інвестицій [22]. «Глобальні світові тенденції призвели до підвищення ролі ПІІ, і теоретичні концепції ендогенного зростання вказують на те, що прямі іноземні інвестиції є ключовим чинником, що формують економічний приріст, оскільки вони являють собою джерело трансферу технології від розвинутих країн, до країн що розвиваються» [23]. ПІІ можуть як прямо так і опосередковано знижувати рівень безробіття та підвищувати продуктивність праці через покращення навичок та знань працівників у приймаючій країні.

Певне скорочення світових потоків прямих іноземних інвестицій на початку 2021 року на 38% відбулося в США та країнах Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) що може пояснюватися частково наслідками ковідної кризи в світовій економіці. При цьому слід зазначити, що на початкових етапах пандемії ОЕСР прогнозувала зменшення глобальних ПІІ на 40%.

Інвестування це багатогранний процес, на який впливає багато факторів. «Знання механізмів впливу цих факторів на інвестиційну діяльність та ефективність інвестицій є основою для розробки науково обґрунтованих стратегій та ефективного управління. Аналіз обсягів прямих іноземних

інвестицій свідчить про нестабільність та невизначеність в економічному, технологічному та соціокультурному аспектах та невпевненість інвесторів»[24].

До слова у 2022 р. дещо погіршилися тенденції продовження темпів відновлення 2021 р., коли світові ПІІ сягали майже 1,5 трильйона доларів США, що майже на 70% вище від критично низьких рівнів у 2020 р. – році коронавірусу. У 2022 р глобальні прямі іноземні інвестиції впали на 12% (до \$1,3 трлн), що в першу чергу пояснюється військовими діями на території України, значні ціни на продукти харчування та енергоносії, а також швидке збільшення державного боргу. Також зниження відчули і економічно розвинені країни світу, де ПІІ впали на 37% (тобто до \$378 млрд). До прикладу, в країнах Північної Америки скорочення ПІІ склало -26% або на \$115 млрд. Від’ємним є сальдо прямих іноземних інвестицій в країнах Європи. Потоки до країн, що розвиваються, зросли хоч і нерівномірно проте на 4%. Декілька великих країн, що розвиваються, особливо країни Латинської Америки, залучили більшу частину ПІІ, в той час, як потоки в найменш розвинені країни скоротилися. «У 2023 р. обсяг ПІІ у світі зріс лише на 3%, до \$1,37 трлн, зі значним «осіданням» інвестицій у транзитних країнах, головним чином Люксембургу та Нідерландів. Приплив ПІІ до країн, що розвиваються скоротився на 9% (\$841 млрд), обсяг інвестицій в Азію знизився на 12%, до \$584 млрд»[26] (табл.2.3).

Таблиця 2.3 – Притік ПІІ до деяких субрегіонів світу 2021-2023рр., млрд. дол. США

Субрегіон світу	2021р.	2022р.	2023р.	Відхилення, %	
				2022/2021	2023/2022
Світ вцілому	1478	1295	1370	-12	3
Розвинені країни	597	378	524	-37	+39
Європа	51	-107	70	-158 (млрд.)	+228(млрд)
Північна Америка	453	338	377	-26	12
Країни, що розвиваються	881 916	841	+4	-9	
Африка	80	45	48	-44	+7
Латинська Америка і Карибський басейн	138	208	209	+51	+0,5
Азія	662	662	584	0	-12

Джерело: складено за [26].

За прогнозами фінансових аналітиків у 2024 р. відслідковуватиметься тенденція щодо незначного збільшення потоків ПІІ. Проте, як і раніше, стримувати зростання інвестиційних потоків, будуть геополітичні ризики та подальша фрагментація міжнародної економіки, зокрема, через наслідки війни в Україні та зростання цін на продукти хачрування і енергоносії.

У 2022 році міжнародною організацією Oxfam було заявлено, що, за її розрахунками, в офшорних зонах було приховано як мінімум 28 трлн дол, що позбавило держави податкових надходжень у розмірі понад більш ніж 162 млрд дол. У таблиці 2.4. розглянемо розміри запасів капіталу, накопичених у класичних офшорних центрах.

Таблиця 2.4 – Запаси капітальних ресурсів в деяких офшорних центрах світу 2022р., млрд. дол. США

Офшор	ПІІ в офшорний центр, млрд. дол	ПІІ в офшорний центр, млрд. дол
Багамські острови	0,942	0,119
Бельгія	64,050	61,149
Бермудські острови	0,73	31,04
Британські, Віргінські острови	44,244	56,019
Гонконг	86,462	55,988
Ірландія	64,535	94,359
Кайманові острови	57,383	40,377
Люксембург	5,615	1,372
Нідерланди	239,270	226,429
Сінгапур	82,039	36,330
Швейцарія	67,677	47,203

Джерело: складено за [26].

Виходячи з вищенаведеної інформації, офшорні центри здійснюють досить позитивну дію на діяльність як національної так і міжнародної економіки. Підприємства, які користуються офшорними фінансовими можливостями, мають численні переваги, зокрема це пільгове оподаткування, полегшення умов реєстрації бізнесу, спрощення доступу до зовнішнього фінансування та ін. Впровадження цих переваг формує передумови розвитку підприємництва, підвищення конкурентоздатності вітчизняних компаній на світових ринках.

Варто зазначити, що основними причинами, що впливають на розвиток офшорного підприємництва є:

- об'єднання ТНК та збільшення їх прибутків завдяки монополізації ринку. На практиці більшість транснаціональних корпорацій використовують послуги офшорних центрів. Так, 31% чистого доходу ТНК США припадає на офшори;

- у розвинених країнах пріоритетним є розвиток сфери послуг, особливо фінансових, а також купівля-продаж нерухомості. Саме на сфері послуг, тобто на розвитку третинного сектора зосереджують свою діяльність офшорні компанії;

- утворення світових фінансових ринків, що викликає формування великих офшорних ринків;

- розростання масштабів фондового і валютного ринків і операцій на них, доходи від яких розміщуються в офшорах;

- загострення соціальної нерівності, яка викликана посиленими темпами зростання надприбутків найбагатших людей світу;

- посилення економічної злочинності. Світова фінансова система все більше набуває ознак, що призводять відмиванню грошей, це викликає потребу в конфіденційності, яку можуть надати офшори;

- доба інформаційних технологій також зумовлює динамічний розвиток офшорних тенденцій. SWIFT, банківські мережі, мобільні пристрої, інтернет дають можливість проводити фінансові трансакції незалежно від місця перебування та доби.

Проте незважаючи на низку вигод, офшоризація міжнародної економіки породжує суттєві проблемні питання, зокрема зменшення податкових надходжень до держбюджету, «відтік» капіталу, падіння інноваційного потенціалу національної економіки тощо.

2.3. Аналіз тенденцій вітчизняної інвестиційної діяльності в системі офшорних юрисдикцій

Офшоризація економіки передбачає переведення капіталу та фінансової діяльності в офшорні центри, тобто за межі національної юрисдикції, що здійснює значний вплив на стабільність національної економіки. За своїм походженням офшоризація схожа на тіньову економіку, проте відрізняється тим, що капітал мігрує за межі національної економіки. Така діяльність може мати низку негативних наслідків, що є вище описаними, тому важливо в подальшому дослідженні здійснити аналіз тенденцій вітчизняної інвестиційної діяльності в системі офшорних юрисдикцій. Це в свою чергу дасть можливість визначити шляхи зменшення офшоризації, легалізації фінансових операцій та боротьби з корупцією.

Вцілому офшоринг є глобальною проблемою і практично усі економічні системи у всіх країнах світу відчують на собі наслідки цього явища, в тому числі втрати капіталу. Україна займає досить високу позицію в списку країн, де значним є обсяг виведення капіталу. Варто зазначити, що Україна відноситься до категорії країн, які утворюють другу групу за ступенем офшоризації, проте переважна більшість цих країн демонструють значний рівень ВВП, на відміну від України. Але тенденція зростання корупції в цих країнах вказує на те, що проблема тіньової економіки слідує за проблемою офшорингу, які в сукупності чинять негативний вплив на економіку в сучасних умовах, і на національну безпеку.

Варто зауважити, що ставки податку на прибуток підприємств можуть значно відрізнятись в різних регіонах (Таблиця 2.5.). Серед зазначених регіонів Африка має найвищу середню ставку податку на прибуток підприємств – 27,98%. Натомість Азія має найнижчу ставку податку, серед усіх зазначених регіонів і складає 19,62% [27]. З точки зору ВВП, Південна Америка має найвищу середню ставку податку, яка сягає 31,03%. Європа характеризується найнижчою ставкою податку у розмірі 23,97%.

Таблиця 2.5 – Середня ставка податку на прибуток корпорацій за регіонами світу чи міжнародними організаціями, 2023р.

Регіон	Кількість країн	Середня ставка, %	Середня ставка, скорегована за ВВП, %
Африка	50	27,97	27,69
Азія	47	19,62	24,92
Європа	39	19,84	23,97
Північна Америка	24	26,37	26,09
Океанія	8	23,75	29,71
Південна Америка	12	26,63	31,03
G-7	7	26,69	26,41
ОЕСР	38	23,04	25,81
БРІКС	5	27,40	26,07
G-20	19	26,75	26,31

Джерело: складено за [30].

Вцілому, ставки податку на прибуток підприємств у великих та високорозвинених країнах вищі, ніж у малих країнах. Ставка податку на прибуток підприємств у країнах Великої сімки, до якої входять сім найбагатших економік світу становить 26,69%. У країнах Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) ставка податку становить 23,04, а середньозважена ставка податку до ВВП 25,81%. Для країн БРІКС, до складу яких входить Бразилія, росія, Індія, Китай та Південноафриканська держава, середньозважена ставка податку становить 26,07%. Щоб оцінити реальний рівень офшоризації економіки України та інших країн світу (Рис. 2.3), можна використати методику показника офшоризації країни.

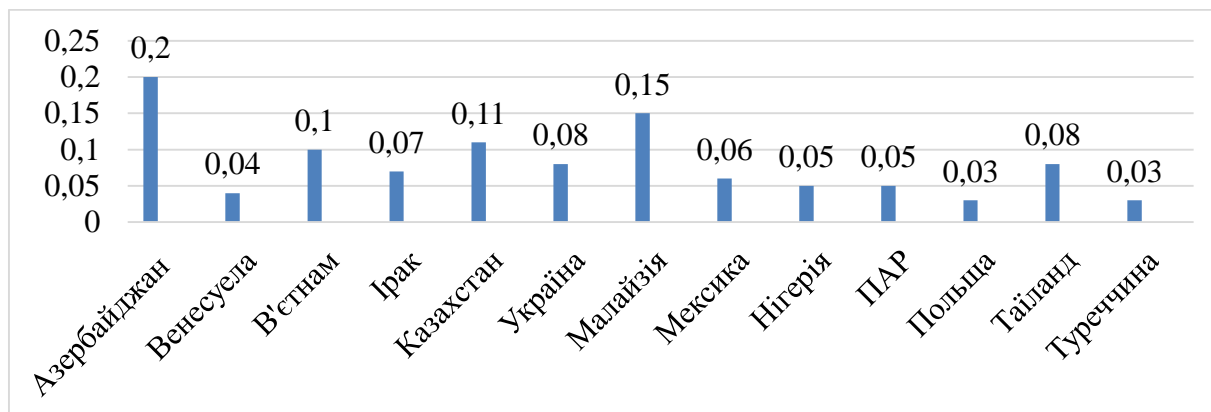

Рисунок 2.3. Рівень офшоризації економіки України та інших країн світу

Джерело: складено за [27].

Україна, безумовно, не є лідером у рейтингу офшоризації економік, проте в глобальному масштабі вона знаходиться на досить значній позиції. Слід зазначити, з нашої держави відбувається значний відтік капіталу в інші країни світу. Також важливими є заходи, спрямовані на виведення економіки з тіні та боротьбу з корупцією які передбачають можливість деофшоризації економіки, що здійснюватиме позитивний вплив на національну економічну безпеку.

Офшори в основному відомі своїми низькими податковими ставками, високим ступенем секретності щодо інвестицій і капіталу. Такі переваги цікавлять не тільки тих, хто прагне уникнути сплати великих сум податків, але й тих, хто стурбований ризиками, які несуть недобросовісні конкуренти.

В нашій державі навіть після ратифікації Угоди про асоціацію з ЄС, обидва фактори, такі як низькі податки і конфіденційність, як і раніше відіграють важливу роль при виборі місця для прибуткового ведення бізнесу за межами країни.

Сьогодні, за даними Міжнародного валютного фонду, щонайменше 96% прямих приватних інвестицій з України виводяться в офшори, переважно на Кіпр. Цей показник майже вдвічі більший, ніж у США та Туреччині, а також на чверть вищий ніж інвестиції в росію (Табл. 2.6.).

Таблиця 2.6 – Частка прямих приватних інвестицій виведених у офшори, 2022р.

Держава	Обсяги інвестицій:		Частка інвестицій до офшорів, %
	до країн, млн.дол.	до офшорів, млн.дол.	
Україна	277	6017	96
росія	106430	300888	74
Чехія	15475	28600	65
Угорщина	56066	76107	58
США	2673718	3285874	55
Туреччина	23777	25203	51
Польща	13782	11640	46
Молдова	2850	1418	33
Німеччина	1221224	533361	30
Японія	1352891	416302	24
Словаччина	4338	389	8

Джерело: складено за [28].

Однак, варто зазначити, що в цьому напрямку відбулися певні зміни. Так за аналітичними даними експертної платформи «CASE Україна», на протязі трьох років ринок офшорного капіталу в Україні скоротився майже вдвічі. Ця тенденція також відобразилася на втратах державного бюджету, які зменшились з рівня 55-65 млрд грн до 15-30 млрд грн. через відтік капіталу в офшори.

Важливо зазначити, що це не пов'язано зі зниженням або пом'якшенням податкових ставок, а з посиленням регуляторного тиску в юрисдикціях, в яких працюють офшорні компанії.

На цю ситуацію вплинули нові вимоги, зокрема щодо розкриття інформації про кінцевого бенефіціара. Зміни відбулися і в структурі офшорних транзакцій. До прикладу, ці нові правила призвели до того, що деякі офшорні країни, в тому числі Кіпр, втратили свою колишню привабливість.

Жодна країна з розвиненою ринковою економікою не встановлює обмежень на переміщення активів і капіталу, який перебуває в пошуку нищих податків і більшого правового імунітету.

За останні два десятиліття в Україні створено сприятливі умови для стимулювання інвестиційної діяльності. З цією метою створено певну законодавчу базу, яка визначає основні механізми реалізації інвестиційної політики України. Однак, незважаючи на позитивні зрушення на рівні держрегулювання, стан інвестиційної діяльності залишається на дуже низькому рівні, що супроводжується скороченням інвестиційних ресурсів. До основних причин зниження інвестиційної активності належать обмеженість внутрішніх заощаджень та неспроможність повернути капітальні інвестиції.

Останній аспект особливо важливий в українському контексті. На протязі тривалого часу офшорні центри були беззаперечним засобом захисту активів та усунення будь-якого втручання в структуру власності. Це була спроба уникнути не тільки високих податків, але й втручання української судової системи, яка часто була політично вмотивованою у своїй діяльності. Таким чином, варто звернути увагу на масштаби втрат бюджетних ресурсів через офшоризацію економіки (Рис. 2.4).

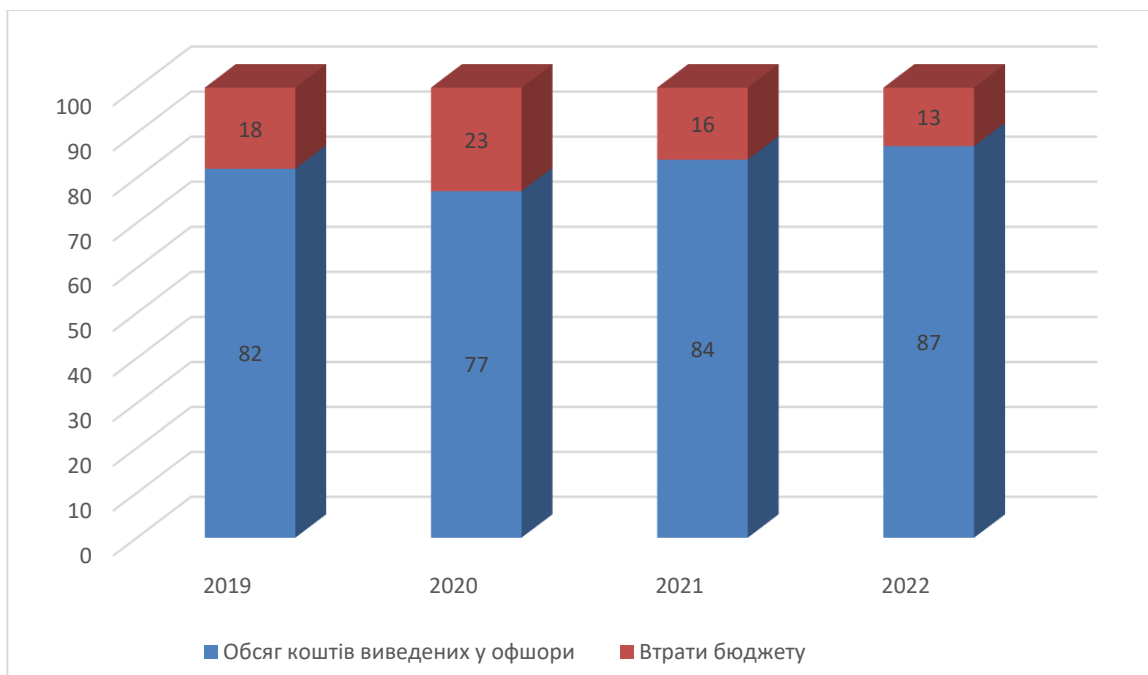

Рисунок 2.4. Втрати українського бюджету через використання офшорів, у %

Джерело: складено за [28].

В Україні за порушення податкового законодавства передбачена фінансова, адміністративна та кримінальна відповідальність відповідно до Кримінального кодексу України, Кодексу України про адміністративні правопорушення, Податкового кодексу України та Закону України «Про запобігання та протидію легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення».

Враховуючи ризики приховування операцій інших видів під виглядом прямих іноземних інвестицій, особливої уваги заслуговує сфера іноземних інвестицій в українську економіку, де кінцевим контролюючим інвестором є резидент України або особа організація/компанія з резидентством, відмінним від того, що обліковується в стандартній звітності. Цей метод ухилення від виведення капіталу та моніторингу у вигляді іноземних інвестицій є досить популярним в тому числі і в Україні.

Такий процес передбачає спочатку спрямування коштів через іноземні філії закордон, а потім їх повернення у вигляді прямих іноземних інвестицій зі сприятливим режимом оподаткування, додатковим правовим захистом. Ця форма приховування доходів є найчастіше працює на підприємствах металургійного та агропромислового секторів, які складають деякі з найбільш значущих складових українського експорту та доходів бюджету. Для детальнішого розуміння ситуації за даними МФУ подано динаміку прямих інвестицій за останні 5 років (Табл.2.7).

Таблиця 2.7. – Динаміка інвестицій в Україну та з України за 2019–2023рр., (млн дол. США).

Показники	Роки					Відхилення 2023/2022	
	2019	2020	2021	2022	2023	абсолютне	відносне
Інвестиції з України	648	82	-198	529	42	-487	-92,1%
Інвестиції в Україну	5860	868	6687	1152	4247	3095	268,7%
Сальдо	+5212	-950	+6885	+623	+4205	-	-

Джерело: складено за [30].

Через повномасштабне вторгнення у 2022 році іноземне інвестування в Україну скоротилося на 553500 млн.дол., а інвестиції з України збільшилися на 33100 млн. дол. Слід зазначити, що в період 2022-2023рр. показник набув позитивного значення, тобто склав 1,316 млн.дол.

На сьогоднішній день Україна ще не наблизилася до економічних показників 2019 року. Тому для стабілізації довгострокового зростання нашої держави, дуже важливо посилити процес залучення інвестицій в національну економіку. Це зокрема пов'язано з тим, що внутрішніх інвестиційних ресурсів недостатньо для забезпечення стабільного розвитку в довгостроковій перспективі [31].

В ході вивчення і детального розгляду інвестицій, що надходять в Україну, необхідно звернути увагу на ключові країни інвестори (Рис.2.5.).

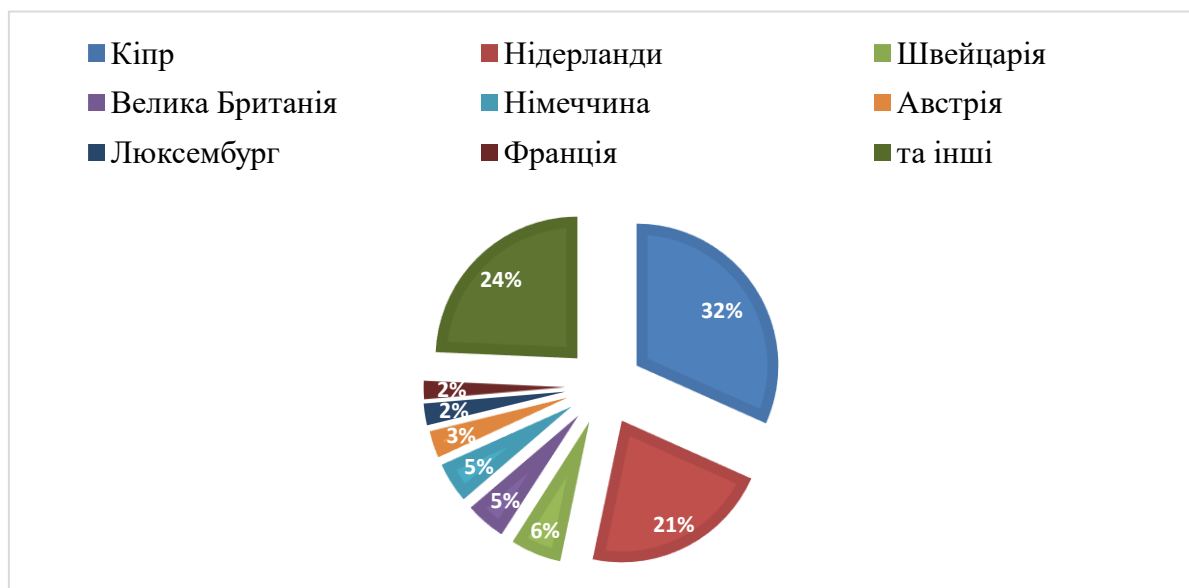

Рисунок 2.5 Джерела прямих іноземних інвестицій в Україну, у %, на кінець 2022 року.

Джерело: складено за [30].

Згідно з даними рисунку, більшість інвестицій (понад 70%) надходить з країн Європейського Союзу. Найвищий рівень інвестицій історично був зафіксований з Кіпру і становить 31,7%. Слід зауважити, що саме Кіпр відомий як привабливе місце для створення офшорних центрів і це засвідчує той факт, що не всі інвестиції звідси є реальними. Однак, навіть з врахуванням цього фактора, Кіпр і надалі залишається найбільшим інвестором в Україну. На другому місці в рейтингу Нідерланди – 21,6%, Швейцарія – 5,8%, Великобританія – 4,6% і т.д.

Таким чином, в ході дослідження встановлено, що суб'єктивною причиною «втечі» капіталу в офшорні зони можуть бути пов'язані з небажанням власників капіталу ідентифікувати себе з конкретною країною. Так вітчизняні підприємці реєструючи бізнес за кордоном, намагаються мінімізувати ризики. На сьогоднішній день офшорна зона стала важливим елементом тіньової діяльності, в тому числі процесу відмивання коштів, що, в свою чергу, створює ряд негативних проявів.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ ВИКЛИКІВ ВЕДЕННЯ ОФШОРНОГО БІЗНЕСУ

3.1. Світовий досвід боротьби з офшорними юрисдикціями та перспективи його реалізації

Для сучасних економічних відносин досить характерним є явище офшоризації. Переважна більшість компаній, які працюють на світовому ринку намагаються сформувати свої представництва в офшорних центрах, і з їх допомогою уникати значного податкового навантаження. Однак, для деяких держав рівень офшоризації національної економіки та обсяг втрачених фінансових ресурсів є критичним.

В останні роки міжнародне співтовариство було досить стурбоване діяльністю офшорних компаній. З кожним роком відбувається пошук нових підходів до боротьби з офшорними юрисдикціями. Тому, можна сказати, що у світі намічається тенденція глобального процесу деофшоризації світової економіки.

Під деофшоризацією слід розуміти здійснення комплексу заходів на державному рівні в різних її сферах, а саме юридичній, законодавчій з метою зменшення або усунення можливості розмивання податкової бази або ж вилучення прибутку з-під оподаткування.

Сукупність заходів, щодо протидії офшоризації умовно можна поділити на дві групи: діяльність національних інституцій та міжнародні зусилля. Також до окремої категорії слід віднести європейську політику щодо протидії офшорним центрам, як сукупність важелів впливу окремого унікального політико-економічного інтеграційного об'єднання.

На політичній карті світу боротьба з офшорними юрисдикціями здійснюється в контексті більш широких заходів, які пов'язані зі злочинністю та легалізацією незаконно отриманих коштів та ухиленням від сплати податків.

Головними спеціалізованими світовими інституціями, що здійснюють дослідження в сфері регулювання та боротьби з офшорними центрами є своєрідна група розробки фінзаходів для протистояння відмиванню грошей, а саме FATF (Financial action task force on money laundering) та Організація економічного співробітництва та розвитку.

Механізм глобального економічного регулювання в сфері оподаткування має історичну та інституційну складові. В цілому міжнародно-правове регулювання офшорного бізнесу зосереджено на двох основних напрямках діяльності. Так, Організація економічного співробітництва та розвитку здійснює аналіз та класифікацію юрисдикцій на предмет прозорості та відповідності міжнародним податковим стандартам та надає рекомендації в області соціально-економічної політики. Не менш важливу роль відіграє ФАТФ, яка є міжурядовим органом, створеним у 1989 році і надає рекомендації, зокрема щодо визначення бенефіціарів, протидії відмивання грошей та фінансування тероризму.

Варто зазначити, що з 2000 року ОЕСР почала складати списки «податкових притулків» відповідно до їх затверджених нею критеріїв. Державам, що включені до даних реєстрів, рекомендується привести своє національне законодавство у відповідність до затвердженого міжнародного податкового законодавства. З цією метою застосовуються заходи як дипломатичного, так і міжнародно-політичного тиску, в тому числі економічні санкції. Досить значна частка офшорних центрів дає згоду на подібного роду заходи, це в першу чергу, стосується європейських центрів. Зі свого боку, в антиофшорній політиці ОЕСР значну функцію відіграє так званий Глобальний форум ОЕСР з прозорості та обміну інформацією та сформована ним Група розгляду високого рівня. Їх діяльність зводиться до розробки методології, формування і просування основних напрямків політики.

В останні роки важливість Групи з розробки фінансових заходів по боротьбі з відмиванням коштів значно зросла. Всі її члени є розвиненими країнами світу та країнами, що розвиваються (Аргентина, Бразилія, Індія, Китай та Мексика). Ця організація розробляє заходи по створенню в державах режимів

протидії легалізації доходів, залучених тіньовим шляхом. Рекомендації ФАТФ направлені на реалізацію таких заходів як:

- «вдосконалення правової бази країни;
- підвищення значення кредитних і фінансових заходів по боротьбі з відмивання грошей;
- активізація міжнародної співпраці країн у сфері запобігання відмивання капіталу» [32].

Окрім цього, відповідно до критеріїв ризику ФАТФ, було представлено списки держав, що ухиляються від впровадження контрзаходів з метою захисту від ризику відмивання грошових ресурсів міжнародної фінансової системи [33].

Конкретні рекомендації ФАТФ спрямовані на підвищення ідентифікації власників офшорних компаній (до прикладу заборонено випуск акцій на пред'явника і передбачено обов'язкове розкриття інформаційної довідки щодо власників компанії). Крім цього, до повноважень іноземних банків належить право заарештовувати грошові активи в офшорних центрах, якщо є хоч найменша підозра в здійсненні протизаконної діяльності. Зокрема важливо відмітити, що в звіті ФАТФ під назвою «Про типові способи відмивання грошей» в якості окремої категорії відмивання грошей було виділено поняття «сірого імпорту».

В процесі роботи ФАТФ в 1998 р. було сформовано «План дій по боротьбі з відмиванням грошей», до якого включено загальні (40) і спеціальні (9) правил, які містять список мінімальних дій для державної та інституціональної боротьби з легалізацією доходів від торгівлі наркоречовинами і з фінансуванням терористичних актів чи терористичних організацій. Рекомендації охоплюють всі заходи, які національні системи мають впроваджувати в своїх системах кримінального правосуддя та координування; профілактичні заходи, які варто застосовувати фінустановам та іншим, певним підприємствам та установам, а також міжнародну співпрацю. Такі рекомендації ще з 1990 року були ратифіковані понад 190 країнами світу [34]. Рекомендації слід переглядати один раз на п'ять років і вони фактично являються ключовим інструментом даної

організації. Такі рекомендації являють собою комплекс заходів, спрямованих на формування державної системи протидії офшорним центрам. «Резолюцією Ради Безпеки ООН № 1617 від 2005 року ці заходи встановлені в якості обов'язкових для виконання країнами - членами ООН» [35].

Сьогодні, в контексті динамічної трансформації світової економіки, Організація економічного співробітництва та розвитку відіграє не менш важливу роль у проведенні посткризової фінансової реформи. Особливо це стосується боротьби з юрисдикціями та офшорними центрами, що характеризуються низьким оподаткуванням. Загальновизнана цілеспрямованість та гнучкість діяльності ОЕСР в даній сфері головним чином спрямовані не на ліквідацію офшорів, а на боротьбу з негативними наслідками їх функціонування. «Перша доповідь ОЕСР «Про шкідливу податкову конкуренцію» була підготовлена в 1998 році» [36]. За допомогою експертної (ексклюзивної) методології вперше було визначено показники шкідливої фіскальної практики та впроваджено методи діагностики і протидії. Такий звіт викликав як схвальні відгуки, так і суперечності, в тому числі в країнах ОЕСР, зокрема в Люксембургу і Швейцарії не погодилися з висновками експертів даної організації, назвавши їх «навмисно сфокусованими на міжнародних фінансових центрах». Проте цей документ став основоположним елементом міжнародної антиофшорної полеміки. «ОЕСР продовжує концентрацію зусиль на розробці механізму врегулювання спорів і в 2000 році створила Глобальний форум по прозорості і обміну податковою та юридичною інформацією» [37]. На даний час – це основна координаційна платформа в даному напрямі, яка єднає 150 держав для тісної співпраці. В рамках Форуму держави поділяють за ступенем відкритості та податкової звітності.

Досліджуючи світовий досвід, доцільно відзначити те, що процес деофшоризації має досить довгу історію. В даному контексті показовим є досвід Сполучених Штатів Америки. «В цій країні виділяється концепція контрольованих іноземних компаній (CFC – Controlled Foreign Companies). Зокрема, найбільший успіх в застосуванні законодавства про іноземних

компаній в США, де з 1962 р для цих цілей є відповідний підрозділ в Податковому кодексі» [38].

«Закон FATCA є яскравим прикладом державної політики щодо у досконалення експорту капіталу. Цей закон ставить до усіх фінансових організацій світу вимогу надання більш детальної інформації про своїх клієнтів в фіскальні органи США» [39]. Щодо перспектив, то даний досвід реалізації вищезазначеного закону може бути впроваджений в діяльності інших передових країн. США також досягли значного прогресу в питанні деофшоризації, підписавши в 2010 році «Закон про податкову дисципліну щодо закордонних рахунків» (FATCA).

Пік боротьби світової спільноти з офшорними компаніями припадає на 2013 рік, в період, коли утворилася Велика п'ятірка (G5), до складу якої увійшли Німеччина, Іспанія, Італія, США та Франція. Ці країни взяли на себе зобов'язання щодо обміну податковою інформацією на базі закону США (FATCA). Згодом до цієї спільноти доєдналися ще 9 країн. Цей закон зобов'язав всіх громадян США декларувати інвестиційні доходи незалежно від країни походження, а також змусив усі американські компанії аргументувати свою непричетність до офшорів, представляти детальну інформацію про міграцію капіталу, що належить платникам податків США до Служби внутрішніх доходів США [40]. За сприяння цього ж закону передбачено санкції щодо іноземних держав та їх резидентів, що перешкоджають сплаті податків у американську казну. В США сьогодні у випадку виявлення незаконного офшорного рахунку, його власнику загрожує штраф, який може складати до 150% від суми рахунку. Щодо повернення офшорних коштів регулярно оголошується амністія, яка приносить додаткові вигоди Міністерству фінансів [41].

Боротьба з офшорними центрами на рівні окремих країн зазвичай має характер антикризових заходів і в переважній більшості застосовується в періоди фінансових криз, тобто коли виникають проблеми з наповненням держбюджету. Лідером в сфері регулювання офшорів були США, де вперше було прийнято законодавство про контрольовані іноземні компанії. «Це зобов'язує ТНК

надавати у податкових звітах інформацію про всі іноземні дочірні компанії, якими безпосередньо володіють, а також про будь-які іноземні компанії, що контролюються цими дочірніми компаніями. Ця практика була успішно прийнята у багатьох країнах ОЕСР» [42]. Проте з іншого боку, США не вживають заходів для впровадження стандартів звітності ОЕСР, і реєструвати компанії-оболонки у США відбувається простіше, ніж у решті світу [43].

Країни в Європейському Союзі стежать за діяльністю офшорних зон і намагаються це робити на рівні з США. Як інструмент управління було створено «чорний список» юрисдикцій: так станом на кінець 2019 року він містить 17 юрисдикцій, до якого входять ОАЕ і Південна Корея; в так званому «сірому списку» – 47 юрисдикцій. Основним документом, що регулює боротьбу з офшорними центрами на наднаціональному рівні ЄС є спеціально прийняте ще в 2004 р комюніке, яке зокрема пропонує:

- розширений обмін інформацією між країнами-членами щодо правил оподаткування підприємств;
- взаємне здійснення країнами-членами узгодженої політики щодо контролю офшорних центрів.

Професійною регіональною структурою, створеною для вирішення проблеми діяльності офшорів є Eurofisc, що являє собою загальноєвропейську систему боротьби з ухиленням від сплати податків.

Намагаючись захиститися від можливих порушень законодавства по боротьбі з відмивання грошей, банки запитують найбільш повну інформацію про джерела коштів клієнта. Якщо останній не в змозі надати запитовану інформацію, то найімовірнішим результатом буде відмова банку від подальшого співробітництва співпраці, або навіть – замороження рахунку та повідомлення про вчинення підозрілих транзакцій до компетентних органів.

У багатьох невеликих державах офшорний бізнес став основою національної економіки. Для цих країн, як правило, характерна відсутність військових витрат і є мінімальний бюрократичний апарат. Тому вони можуть собі дозволити здійснювати пільгову політику в сфері оподаткування для

нерезидентів країни. Слід відмітити, що доходи в цих країнах зазвичай формуються за рахунок податків місцевих підприємств, експорту с/г продукції та продукції видобувної промисловості. Тому грошові активи, залучені в межах реєстрації офшорних компаній та податкові надходження від реально діючих в офшорах компаній складає більш як 80% національного доходу цих країн. В даному контексті це сприяє зростанню збільшення кількості робочих місць (зменшення безробіття), підвищенню кваліфікації робочої сили, збільшення припливу іноземних інвестицій.

Завдяки ряду заходів по боротьбі з «податковими притулками» кожна країна щорічно посилює контроль за податковими платежами і своїм законодавством в цілому. Основним фактором є значний тиск з боку високорозвинених країн ОЕСР, методично настоюють на впровадженні глобального плану по боротьбі з відмиванням доходів і ухилення від сплати податків.

Однак не зовсім правильним є підхід, за якого офшорний бізнес асоціюють з чимось негативним.

Особливості офшорної діяльності дійсно становлять небезпеку для національної податкової системи нашої держави та для податкової конкуренції між групами країн. Проте офшорне підприємництво може також бути чинником конкуренції, сприяти вільній міжнародній міграції капіталу, і певні заборони на здійснення такої діяльності суперечать принципам ринкової економіки.

3.2. Шляхи подолання викликів, що створює «відтік» коштів в офшорні центри з України

В сучасних умовах господарювання українська держава не залишається осторонь від глобального процесу. Як свідчить практика, на сьогодні все ще поширений спосіб переказу активів в офшорні центри, так в ланцюгу між

національним підприємством та кінцевим власником вмонтовуються компанії з іноземної (офшорної) юрисдикції. В основному це здійснювалося через сприятливі умови для повернення доходу. Як наслідок, сконцентровані в офшорах активи не декларувалися і не обкладалися податками.

На перший погляд, офшори є досить привабливими для власників бізнесу, але в масштабах України, мають певні нюанси. На практиці впроваджуючи особливості здійснення офшорного бізнесу, можна домогтися ряду переваг, зокрема, мінімізувати оподаткування прибутків підприємств, мати конфіденційність щодо валютних операцій і конфіденційність щодо кінцевих бенефіціарів з метою обходу контролю за транзакціями. Такі переваги часто використовують для підриву податкової системи країни донора капіталу і застосовуються як спосіб незаконного переміщення капіталу за межі країни з різноманітними цілями, зокрема подальшого реінвестування, відмивання грошей з ухиленням від сплати податків. Ситуація з офшорними операціями в країнах-експортерах капіталу має значний вплив на масштаби і структуру міжнародних потоків капіталу.

Невід'ємною частиною економічного життя світової спільноти є використання в своїй діяльності офшорів та податкових гаваней.

Аналіз залежності вітчизняної економіки від офшорингу виявив негативні наслідки від участі вітчизняних бізнес-структур в офшорних схемах. До таких зокрема слід ввіднести наступні:

- нестабільність розвитку національної економіки;
- економічні збитки для державного бюджету;
- застосування подвійних контрактів для найбільш важливих статтях експорту держави;
- неможливість контролю деяких стратегічно важливих державних активів;
- господарська, економічна, фінансова та політична залежність національної економіки від становища офшорної юрисдикції;
- посилення конфлікту інтересів бізнес-структур та держави;
- зменшення темпів економічного зростання країни;

- зростання тіньового сектора економіки.

Як свідчать результати дослідження, ефективною деофшоризація можлива в першу чергу завдяки законодавчому врегулюванню. Так результативність деофшоризації значною мірою залежить від консолідації зусиль правоохоронних та контролюючих органів, яка на даний час є недостатньою. Основною причиною цього слід вважати значний рівень корупції, труднощі зі збором необхідної інформації щодо місця розташування зарубіжних підприємств та недостатній рівень кваліфікації співробітників. В зазначеному контексті напрямки деофшоризації вітчизняної економіки можна представити таким чином (Табл. 3.1).

Таблиця 3.1. – Перспективні напрями деофшоризації української економіки

Напрямок	Сутнісна характеристика
Вдосконалення економічної ситуації в країні та інвестиційної привабливості	Запровадження податкових пільг для резидентів у відповідних галузях народного господарства
Регулювання валютного, податкового, митного та інвестиційного контролю	Встановлення обмеженого періоду для операцій з імпорту та експорту валюти; впровадження ефективного механізму оперативного надання інформації банкам щодо недотримання ліцензій та валютних порушень; утруднення процедури реєстрації комерційного банку в офшорах тощо.
Формування солідарної відповідальності керуючих оршорною компанією щодо розкриття кінцевих бенефіціарів	Зазвичай гарантом конфіденційності інформації у більшості країн прийнято вважати офшори через корупцію держслужбовців і криміналізацію бізнесу. Тому варто звузити коло осіб, яким буде доступна така інформація про кінцевих бенефіціарів, щоб уникнути проблеми зростання недовіри до влади в цілому.
Здійснення амністії для капіталу в офшорних центрах	Це є можливим у ситуації зростання довіри до фіскальної системи країни. Проте особливість українських компаній є збереження всіх коштів не на особових рахунках в офшорних центрах, а на корпоративних, що значно важче довести. Саме тому амністія капіталу в Україні з сплатою податків може бути дорожчою, аніж просте його репатріювання.
Вдосконалення міжурядової взаємодії правоохоронних органів у питаннях функціонування офшорів	
Підвищення відповідальності компаній за реєстрацію або купівлю офшорних компаній	
Посилення відповідальності керівництва компаній при встановленні фактів роботи за тіньовими схемами виведення грошей в обхід акціонерів компанії	
Перерахунок податків у випадку встановлення прецеденту існування офшорної компанії	

Джерело: складено за [44].

Беручи до уваги міжнародний досвід боротьби з офшоризацією, можна окреслити найбільш раціональні напрямки економічної політики, які в кінцевому повинні призвести до мінімізації негативного впливу функціонування офшорних компаній, а саме:

- фундаментальне та стійке покращення інвестиційного клімату;
- заборона на володіння офшорами національними активами;
- постійний моніторинг за переказом коштів резидентам офшорних компаній;
- оподаткування юридичних осіб за місцезнаходженням та місцем ведення бізнесу, а не за адресою їх реєстрації;
- скорочення застосування так званих «офшорних прокладок» у зовнішній торгівлі до мінімального рівня;
- скорочення практики включення безнадійних кредитів нерезидентів у позареалізаційні затрати;
- розробка процедур обов'язкового повідомлення банком митних і податкових інституцій про всі заходи, пов'язані з виведенням капіталу;
- заборона державним підприємствам брати участь в держзакупівлях з застосуванням офшорних схем і формування баз даних, в які будуть заноситися банки, які проводять підозрілі фінансові операції з компаніями, розташованими на території країни;
- утворення контролюючого органу, відповідального за поширення контролю на компанії місцевого походження, що базуються в офшорних юрисдикціях;
- укладення угод про обмін фіскальною інформацією з чинними в країні офшорними центрами.

Цілком очевидно, що зазначені заходи, що пов'язані з покращенням інвестиційного клімату, вдосконаленням судової системи та відносин власності є досить важливими з позиції вирішення проблеми деофшоризації.

Позитивна динаміка у вирішенні проблем національного офшорингу може мати безпосередній вплив на вивезення прямих іноземних інвестицій з країни та

дозволить легалізувати процедуру експорту капіталу. Це в свою чергу, призведе до зростання ефективності інвестиційних проектів вітчизняних компаній за кордоном та матиме позитивний вплив на економічне зростання країни.

Боротьба з застосуванням офшорних компаній в Україні в цілому на практиці зведено до публікації списку офшорних зон, співробітництво з якими не рекомендується для вітчизняного бізнесу. Але такі списки не стали частиною комплексної ефективної політики, і навіть були скоригованими відносно інтересів різних кіл що при владі. «Новий виток антифшорної діяльності почався в 2016 році з хвилі законодавчих проектів. Були прийняті певні закони (№4380 та №4381), згідно з якими офшори фактично дискримінують та впроваджують мито на інвестиції в так звані «податкові гавані». Але експерти відзначають, що ці закони вимагають внесення ряду правок, адже можуть принести й негативні наслідки для бізнесу в Україні. Закони не розкривають всебічно поняття «офшор», що призводить до того, що український бізнес буде експортувати капітал на ті території, які українським законодавством не вважаються офшорними центрами» [45].

Слід зазначити, що боротьба держави з відтоком капіталу і великими інвестиціями в офшори не мають обмежуватися лише примусовими заходами. Як правило, це має бути комплексний процес, що включає в себе покращення бізнес-середовища та сприяння співробітництву між державними та підприємницькими інституціями.

Такий процес може бути представлений двома напрямками. Перший напрямок включає в себе формування ефективних фіскальних обмежень, які перешкоджатимуть експорту капіталу за кордон для таких компаній. Другий – передбачатиме розробку та впровадження сприятливих умов для провадження бізнес-діяльності на внутрішньому ринку. «Так, останній напрямок має сприяти зниженню привабливості офшорів для власників українських компаній, особливо тих хто розуміє національні інтереси і сприяє

розвитку інститутів стійкого економічного росту та соціальної відповідальності» [46].

Державі слід враховувати і підтримувати стратегічні інвестиції, сприяючи економічному зростанню сприятливими податковими умовами. Хоча деякі успіхи вже досягнуті в першому напрямку, все ж реформуванню податкової та законодавчо-регулюючої системи доцільно приділити більше уваги.

В даному контексті, наша держава приступила до реалізації перших заходів відповідно до плану BEPS, представленим Організацією економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР), які направлені на мінімізацію виведення прибутку і розмиває основи оподаткування компаній.

Закон України Про оподаткування постійних представництв, уже в дії, і починаючи з 2022 року, будуть застосовуються нові правила для оподаткування контрольованих іноземних компаній (КІК). Однак це не надає належної мотивації. До прикладу, податок на виведений капітал, який успішно застосовується і має хорошу репутацію в багатьох розвинених країнах, в Україні залишається недостатньо ефективним.

В Україні існує податкове навантаження на заробітну плату та соціальні відрахування, які сумарно перевищують 40%, порівняно з країнами за високим ступенем паритету купівельної спроможності, тобто де розміри податків на заробітну плату не більше 35%. Все це, поруч з бюрократією та правоохоронною системою негативно позначається на підприємстві і переводить його до роздумів про міграцію у юрисдикції із нижчим рівнем оподаткування.

Таким чином, в контексті євроінтеграційних прагнень України, шлях до деофшоризації системи може включати розробку більш сприятливих регуляторних та податкових умов з максимальним наближенням до вимог економічної частини угоди про асоціацію з Європейським Союзом. Це дозволить створити комфортні умов для бізнесу, особливо для податкових резидентів інших країн, які мігрують в інші юрисдикції не через податкові зобов'язання, а через бажання забезпечити стабільність вільному ринку та розвитку ефективної демократії.

Результати дослідження вказують на те, що офшоринг і тіньова економіка викликають серйозну загрозу інтеграційним процесам і національній безпеці. Тому необхідно звернути увагу на розробку системи заходів спрямованих на легалізацію економіки та боротьби з корупцією. Перш ніж розпочати розробку зазначених заходів, ґрунтуючись на результатах проведеного дослідження, наведемо основні фактори, які впливають на рівень офшоризації та появу тіньової економіки в Україні:

- 1) значний рівень податкового навантаження і високий рівень тиску на бізнес структури;
- 2) значний рівень рейдерства з боку влади;
- 3) відсутність політичної волі центральної та місцевої влади щодо боротьби з офшоризацією економіки;
- 4) бюрократія та складна система ліцензійних та регуляторних процедур.

Підсумовуючи вище сказане, можна сказати, що офшорні центри мають складний, комбінований вплив на українську економіку, створюючи як позитивні, так і негативні наслідки. Тому важливо знаходити баланс між підтримкою бізнесу та захистом національних інтересів країни. Дії, спрямовані на боротьбу з негативними викликами офшорів, зокрема такі, як зміцнення податкового контролю та заохочення інвестицій в Україну, можуть сприяти прозорості офшорної діяльності, її законності, що сприятиме економічному зростанню країни.

ВИСНОВКИ

В ході написання дипломної роботи було досліджено сутність офшорних центрів в глобальній економіці світу та виокремлено проблеми приховування доходів. Встановлено, що поняття офшорна зона походить від англійського «off-shore», що означає «розташована в морі на деякій відстані від берега», «поза власною територією, за кордоном». Офшорна зона або офшорна юрисдикція це один із різновидів вільних економічних зон, що характеризується створенням сприятливого валютно-фінансового режиму, високим рівнем банківської та комерційної таємниці, лояльністю до державного регулювання. Таким чином, офшорна зона включає території з низькою або нульовою ставкою податку для всіх або певних категорій доходів, певною банківською чи комерційною таємницею та мінімальною або повною відсутністю резервних вимог центрального банку або обмежень на конвертованість валюти.

З розвитком глобальних ринків капіталу зростає фінансова мобільність, що дозволяє активніше перерозподіляти інвестиції між країнами та регіонами. Важливу роль у цьому процесі відіграла правова лібералізація міжнародного руху капіталу в багатьох країнах світу, а також розвиток інформаційних технологій. Вільний рух капіталу у світі створює конкуренцію між країною-інвестором. Користуючись своїм суверенітетом, офшорні території з більш сприятливими умовами для нерезидентів є більш привабливими для реєстрації компаній та проведення міжнародних фінансових операцій.

Важливим елементом міжнародного руху капіталу є сприятливе податкове середовище. Це завдання реалізується на різних рівнях та етапах руху капіталу. Вибір фіскального режиму залежить від поточної та цільової економічної ситуації в країні, яка бере участь або має намір брати участь у міжнародному русі капіталу. Окрім того, податкове середовище країн впливає не тільки на залучення міжнародного капіталу але й на відтік частини національного капіталу. Саме тому одним з ключових елементів сучасної світової фінансової системи є різного роду складні механізми податкової оптимізації, що застосовують переваги, які надають пільгові податкові режими н(податкові

гавані). З метою регулювання офшорної діяльності запроваджено проект BEPS (Base Erosion and Profit Shifting), розроблений ОЕСР за активної підтримки країн G20, так званий План дій щодо вирішення проблеми розмивання податкової бази і переміщення прибутку. Змістом цього проекту як основного критерію віднесення будь-якої держави до «чорного списку» є міжнародне співробітництво з протидії офшорним процесам, подальші рекомендації національним органам влади та їх подальша імплементація в законодавство країн.

Сьогодні вартість приватного капіталу, накопиченого в офшорних юрисдикціях становить близько 7 трильйонів доларів США, більшість з яких від нелегальних транзакцій, а 1 трильйон доларів США є результатом збільшення державних доходів, яке можна отримати за рахунок зменшення світової корупції на третину. Можемо бачити, що ці цифри відображають «сірий сегмент» світової економічної системи та грошового обігу, а також нелегальні доходи від хабарів та регуляторного арбітражу, що не підлягають оподаткуванню та законодавчому контролю. Обидва ці явища завдають непоправної шкоди суспільному добробуту та поглиблюють глобальні економічні дисбаланси.

Варто зазначити, що індекс FSI (Financial Secrecy Index) ранжує країни з метою визначення найбільших у світі власників фінансової таємниці. Наявність великої організації з фінансової таємниці не обов'язково означає, що вона є більш секретною. Розміщення країни вище в рейтингу, не обов'язково означає, що країна є більш секретною по відношенню до інших. Це лише значить, що вона відіграє важливу роль у приховуванні та відмиванні грошей для заможних людей та злочинців по всьому світу. На відміну від чорних списків офшорних територій, які як свідчить практика, беруть до уваги лише закони, даний індекс більш точно демонструє як законодавство і фінансова діяльність переплітаються в реальному світі та створюють секретність.

Україна, безумовно, не є лідером у рейтингу офшоризації економік, проте в глобальному масштабі вона знаходиться на досить значній позиції. Слід зазначити, з нашої держави відбувається значний відтік капіталу в інші країни

світу. Також важливими є заходи, спрямовані на виведення економіки з тіні та боротьбу з корупцією які передбачають можливість деофшоризації економіки, що здійснюватиме позитивний вплив на національну економічну безпеку.

Сьогодні, за даними Міжнародного валютного фонду, щонайменше 96% прямих приватних інвестицій з України виводяться в офшори, переважно на Кіпр. Цей показник майже вдвічі більший, ніж у США та Туреччині, а також на чверть вищий ніж інвестиції в росію.

Грунтуючись на попередньо визначених результатах дослідження запропоновано стратегічні напрями щодо деофшоризації економіки України, які передбачають: фундаментальне та стійке покращення інвестиційного клімату; заборону на володіння офшорами національними активами; постійний моніторинг за переказом коштів резидентам офшорних компаній; оподаткування юридичних осіб за місцезнаходженням та місцем ведення бізнесу, а не за адресою їх реєстрації; скорочення застосування так званих «офшорних прокладок» у зовнішній торгівлі до мінімального рівня; скорочення практики включення безнадійних кредитів нерезидентів у позареалізаційні затрати; розробку процедур обов'язкового повідомлення банком митних і податкових інституцій про всі заходи, пов'язані з виведенням капіталу; заборону державним підприємствам брати участь в держзакупівлях з застосуванням офшорних схем і формування баз даних, в які будуть заноситися банки, які проводять підозрілі фінансові операції з компаніями, розташованими на території країни тощо.

Таким чином, в контексті євроінтеграційних прагнень України, шлях до деофшоризації системи може включати розробку більш сприятливих регуляторних та податкових умов з максимальним наближенням до вимог економічної частини угоди про асоціацію з Європейським Союзом. Це дозволить створити комфортні умов для бізнесу, особливо для податкових резидентів інших країн, які мігрують в інші юрисдикції не через податкові зобов'язання, а через бажання забезпечити стабільність вільному ринку та розвитку ефективної демократії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Світова фінансова система: навч. посіб. / уклад.: О.М. Грубляк, Е.О. Юрій. Чернівці. Чернівець. нац. ун-т. ім. Ю. Федьковича. 2023. 217 с.
2. Косе Д. Д. Місце правового режиму оподаткування офшорної території у сфері регулювання економічних відносин. Часопис Київського університету права. 2017. № 1. С. 18–23
3. Вергун В. А., Ступницький О. І. Глобальний рівень регулювання практики створення і діяльності офшорних зон і територій. Проблеми розвитку зовнішньоекономічних зв'язків і заохочення іноземних інвестицій: зб. наук. робіт. Донецьк: ДНУ, 2017. 44 с.
4. Принципи податкового права і податкова політика. URL: <https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/6597/1/Tovkun.pdf>
5. Шабейкіна, Я. А. (2014). Офшорні компанії як метод оптимізації оподаткування / О.В. Science Time, 4-4, 284-290.
6. Momchev S. M. OFFSHORE ZONES, TAX HAVENS, OFFSHORE FINANCIAL CENTERS – WHAT IS THIS?, 2013. URL: https://www.researchgate.net/profile/Ivan_Angelov3/publication/314267650_OFFSHORE_ZONES_TAX_HAVENS_OFFSHORE_FINANCIAL_CENTERS_-_WHAT_IS_THIS/links/58bec88292851c97144a2415/OFFSHORE-ZONES-TAXHAVENS-OFFSHORE-FINANCIAL-CENTERS-WHAT-IS-THIS
7. Офшорний бізнес та міжнародний досвід його регулювання. URL: https://www.researchgate.net/publication/374937566_OFFSHORE_BUSINESS_AND_INTERNATIONAL_EXPERIENCE_OF_ITS_REGULATION
8. URL: James, T. H., The Price of offshore revisited/ T.H. James. Tax Justice Network, 2012
9. URL: Smith, D., Offshore Shell Games/ D. Smith/ / U.S. Public Interest Research Group, 2013, pp.22-24
10. URL: Statistical annex: the international banking market, www.bis.org

11. Наскільки популярні в Україні офшори. URL: <https://biz.nv.ua/ukr/experts/cherkashyn/naskilki-populjarni-v-ukrajini-ofshori-2454606.html>
12. The Financial Action Task Force. URL: <https://www.fatf-gafi.org/en/home.html>
13. Чому компанії реєструються в Гонконзі? URL: <https://finevolution.pl/ua/dlaczego-firmy-rejestruja-sie-w-hongkongu/>
14. Індекс фінансової таємниці 2022. URL: <https://fsi.taxjustice.net/>
15. Індекс фінансової таємниці. URL: <https://pravoedelo.ua/indeks-finansovoyi-tayemnytsi/>
16. Рейтинг країн за рівнем дотримання банківської таємниці. URL: <https://ur-ua.com/rejtyng-krayin-za-rivnem-dotrymannya-bankivskoyi-tayemnytsi/>
17. Мамотенко Д. Ю. Глобалізація міжнародних фінансових ринків. *Гуманітарний вісник ЗДІА*. 2009. № 39. С. 229 – 237.
18. Henry J. S. The Price of Offshore Revisited. Tax Justice Network. 2014. URL: https://www.taxjustice.net/wpcontent/uploads/2014/04/Price_of_Offshore_Revisited_120722.pdf.
19. Лещенко Р. М. Офшорні юрисдикції: історія виникнення, поняття та класифікація. *Часопис Київського університету права*. 2014. № 1. С. 148-154. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chkup_2014_1_35.
20. Луцишин З. Офшорні фінансові центри у глобальному русі капіталів. *Міжнародна економічна політика*. 2017. №2 (27). С.62-94.
21. Макаренко М. І. Вплив системи оподаткування офшорних зон на міжнародний рух капіталу. *Ефективна економіка*. 2016. №8. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5106>.
22. Sabir S, Khan A (2018) Impact of political stability and human capital on foreign direct investment in East Asia & Pacific and south Asian countries. *Asian Econ Model* 6(3):245–256 URL: <https://doi.org/10.18488%2Fjournal.8.2018.63.245.256>
23. Chenaf-Nicet D, Rougier E (2016) The effect of macroeconomic instability on FDI flows: a gravity estimation of the impact of regional integration in the case of

Euro-Mediterranean agreements. *International Economics*. Volume 145, May 2016, Pages 66-91. URL: <https://linkinghub.elsevier.com/retrieve/pii/S2110701715000657>

24. Глобальне зростання прямих іноземних інвестицій у 2023 році не виправдало очікувань експертів.

URL: <https://news.un.org/ru/story/2024/01/1448682>

25. Васильців Т. Г., Мульська О. П., Василечко Н. В. Стратегічні пріоритети державної політики протидії ухиленню від сплати податків з використанням офшорних юрисдикцій. *Регіональна економіка*. 2020. Вип. 1. С. 113–122.

26. Юрчик Г.М. Офшоризація економіки: національний вимір та соціальні наслідки. *Вісник Національного університету водного господарства та інженерії природокористування*. 2022 том.3 №99. С. 207-217

27. Найвищі та найнижчі ставки корпоративного податку в світі 2023-2024
URL: <https://azolalegal.com/blog/najvyshhi-ta-najnyzhchi-stavky-korporatyvnogo-podatku-v-sviti-2024/>

28. Гончарук, О. М. Державне регулювання залучення іноземних інвестицій в Україну. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Економіка, № 2 (62), 2020. С. 14-21.

29. Нечаєва І. Відновлення ПІІ: глобальні перспективи та можливості для України. *Acta Academiae Beregsasiensis. Economics g* Випуск 5. (2024) 5. szám (2024) Volume 5. (2024) DOI: 10.58423/2786-6742/2024-5-132-144

30. Сайт Міністерства фінансів України. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/fdi/> (дата звернення: 14.11.2024).

31. Офіційний сайт Європейської Бізнес Асоціації. URL: <https://eba.com.ua/> (дата звернення: 15.11.2024).

32. The FATF Recommendations – International Standards on Combating Money Laundering and the Financing of Terrorism & Proliferation, February 2012. Paris : FATF/OECD, 2013. P.11–30

33. High-risk and non-cooperative jurisdictions // FATF Public Statement, 21 June 2013. URL: <http://www.fatf-gafi.org/documents/documents/public-statementjune-2013.html> (дата звернення: 16.11.2024)

34. Financial Action Task Force - Annual Report 2019-2020, FATF/OECD, Paris, 2020. URL: www.fatf-gafi.org/publications/fatfgeneral/documents/annualreport-2019-2020.html (дата звернення: 16.11.2024).

35. Resolution 1617 (2005). – United Nations: Security Council. – 29 July 2005. – 8 p.

36. Harmful tax competition: an emerging global issue Paris. OECD. 1998. URL: <https://www.oecd.org/tax/harmful/1904176.pdf> (дата звернення: 18.11.2024)

37. Putting an end to offshore tax evasion. URL: <https://www.oecd.org/tax/transparency/> (дата звернення: 18.11.2024)

38. Action Plan on Base Erosion and Profit Shifting. URL: <https://www.oecd.org/ctp/BEPSActionPlan.pdf> (дата звернення: 18.11.2024).

39. Agreement Between the Government of the USA and the Government of the UK of Great Britain and Northern Ireland to Improve International Tax Compliance and to implement FATCA. – US Department of the Treasury. 2012. URL: <https://www.treasury.gov/resource-center/tax-policy/treaties/Documents/FATCAAgreement-UK-9-12-2012.pdf> (дата звернення: 19.11.2024).

40. Мудрак Н. О. Національні механізми боротьби з ухиленням від оподаткування через офшорні юрисдикції в країнах ОЕСР. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Міжнародні економічні 116 відносини та світове господарство. 2019. №25(2). С.5-11. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuumevcg_20.

41. Communication from the Commission to the Council and the European Parliament on Preventing and Combating Corporate and Financial Malpractice. URL: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52004DC0611> (дата звернення: 19.11.2024).

42. Communication from the Commission to the Council and the European Parliament on Preventing and Combating Corporate and Financial Malpractice. URL:

<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52004DC0611> (дата звернення: 19.11.2024).

43. Луцишин З. Офшорні фінансові центри у глобальному русі капіталів. Міжнародна економічна політика. 2017. №2 (27). С.62-94. URL: http://iejournal.com/journals/27/2018_3_Lutsyshyn_Mekhtiiev.pdf. ISSN 1811-9824.

44. International Standards on Combating Money Laundering and the Financing of Terrorism & Proliferation - the FATF Recommendations. URL: www.fatfgafi.org/recommendations (дата звернення: 22.11.2024)

45. Макаренко М. І. Вплив системи оподаткування офшорних зон на міжнародний рух капіталу. Ефективна економіка. 2016. №8. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5106>.

46. Токменко В. В. Сучасний стан та тенденції глобального регулювання офшорного бізнесу. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Економічні науки. 2014. Вип. 8, ч. 6. С. 35–38. URL: http://www.ej.kherson.ua/journal/economic_08/275.pdf.

ДОДАТКИ

Особливості офшорних зон за класифікаційними ознаками

Група	Характеристика та принципи ведення бізнесу
Офшори першої групи: Багами, Панама, БУІ – Британські Віргінські острови	Реєстрація офшорів у даних зонах є чудовою можливістю зберегти свої кошти від зайвої сплати податків, а також мінімізувати суми податків і зборів при операціях на валютних і фондових ринках. У вартість створення входить, як правило, мінімальний сервіс, який необхідний для підтримки секретарських бюро, які, власне, і займаються паперовими справами. Відкриваються офшори досить швидко: в середньому термін близько двох тижнів. Висока анонімність дозволяє домогтися відмінних результатів у плані таємності, але це негативно впливає на довіру партнерів. Авторитетні організації не дуже налаштовані мати справи з такими структурами.

Офшори другої групи: Сейшели, Ірландія, Гібралтар	Надає своїм власникам набагато більше можливостей щодо ведення справ з авторитетними клієнтами, так як підтверджує вищий рівень лояльності. Незалежно від того, потрібна чи ні здача звітності в конкретній країні офшорної зони (є країни з обов'язковою звітністю організацій і без неї), відомості про підприємців і фірми підлягають реєстрації. Офшорні зони другої групи користуються підвищеною довірою, тому допускають наявність достовірної інформації про керівний склад компанії (не лише номінальний сервіс у вигляді секретарського бюро, як в офшорних зонах першої групи).
Офшори третьої групи: Кіпр, США, Великобританія	По суті, ці території тільки називаються офшорами. США, наприклад, дає можливість нерезидентам країни не платити федеральні податки з діяльності, не пов'язаної з операціями всередині країни, у разі порушення ж статус «офшору» втрачається. Англія дає можливість побудови офшорного ланцюга. Популярною є така схема відкриття фірми в Великобританії: відкривається офіс в Англії, а філія, через яку ведуться операції, – на Кіпрі. Кіпр є вельми привабливим місцем для відкриття офшору через відсутність двостороннього оподаткування компаній.

Особливості класичних офшорних зон

Юрисдикція	Сейшельські острови	Беліз	Британські Віргінські острови	Маршалові острови	Панама	Сент-Кітс і Невіс
Вимоги до структури компанії						
Мінімальна кількість акціонерів	1	1	1	1	1	1
Можливість керівником призначити юридичну особу	так	так	так	так	так	так
Мінімальний статутний капітал, US \$	100000	50000	50000	50000	10000	100000
Місцеві вимоги						
Наявність зареєстрованого офісу	так	так	так	так	так	ні
Вимоги до резидентності директорів	немає	немає	немає	немає	немає	немає
Проведення аудиту	не потрібно	не потрібно	не потрібно	не потрібно	не потрібно	не потрібно
Ведення звітності	так	так	так	так	так	так

Класифікація офшорних юрисдикцій

Функції офшорних компаній

Фінансове управління активами конкретної групи компаній (але безпосередньо не входять до її складу)	У цих компаніях концентрується прибуток групи, тому використання офшорної компанії може призвести до виграшу через економію з податків
Акумуляування дивідендів, що надходять від своїх дочірніх компаній,	Отримання максимальної вигоди від податкових кредитів
Надання ряду банківських послуг	В тій мірі, в якій дозволяє законодавство конкретних офшорних юрисдикцій
Концентрація фінансових активів та інвестиційна діяльність, в тому числі:	Придбання і продаж акцій, облігацій та інших денних паперів. Придбання матеріальних і нематеріальних активів, об'єктів, нерухомості, покупка землі і т.п.;
Здійснення операцій лізингу нерухомого майна та обладнання	Зосередження в офшорній фінансовій структурі такого роду активів дає подальшу можливість репатріювати їх на батьківщину за допомогою надання їх у лізинг
Проведення операцій факторингу	Фінансової комісійної операції, при якій клієнт передає дебіторську заборгованість факторингової компанії з метою негайного отримання більшої частини платежу